

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 5

Årgång 69

2014

Höstmotiv från Ljurhalla.

Foto Leif Brunnegård

Sju sidor om pilgrimsleder
sidorna 5 - 11

Profilen - Claes Ström
sidan 16

Hänt på bögda...
sidan 24

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden - Hans Menzing.....	4
Lödöse - en knutpunkt för pilgrimmer	5
Törnetaggen och biskop Brynolf	8
En resa i det yttre till det inre	10
Pilgrimsfakta	11
Frälsarkransen	11
Helt naturligt - Dom har sina (bok)sidor	12
Borgstenabrott som begravdes	13
Skepplanda Hålanda Jordbrukskassa u p a	14
Gunnebo Trädgårdar	15
Profilen - Claes Ström spårar	16
En bonde i skogen som pratar ur skägget	18
Lidköpings Hembygdsförening, en förening i staden ..	20
Drygt 12 000 deltog då stiftet jubilerade	21
Släkten följa släktens gång	22
Alingsås Museum återinvigt	23
Hänt på bögda - Kinnekulle, Ljungsarp, Brandstorp, Sätilla, Karleby, Ambjörnarp, Nossebro och Sventorp- Forsby	24
August i Grindsjö	28
Läsvärt i korthet	30
Kanske utrotata	30
Studiekommittén informerar	31
Före GPS:ens tid	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Eke-
hagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri
AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 februari, 22-25 april, 24- 27 juni,
25-29 augusti, 28-31 oktober, 28-28 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 69
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2014 150:-

Varifrån kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen
jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på
tio personer som träffas ett par tre gånger per år och
har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre
som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex
Västgötabygden per år.

I det här numret är vi 27 skribenter och fotografer
som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör
det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Ordförande har ordet

Hösten är kommen!

Den har på något obemärkt sätt bara tagit ett kliv in och tagit plats. Ibland upplevs det som att en lite dyster period infinner sig och det påminner mig om att det också inom musikens värld inte skrivs så hurtiga stycken som om våren och sommaren!

Men, inom vår verksamhet är det mycket som pågår under hösten. Tänker främst på alla mat- och skördefester, förberedelser till julmarknader med mera.

När jag skriver dessa rader är vi i Västergötland i full färd med våra fyra höstmöten. Jämfört med fjolåret är det tyvärr ett antal färre anmälda och det är tvärtemot vad vi i förbundet hoppats på. Återkommer vid tillfälle med frågor om anledningarna till detta!

Just höstmötena är ett av de få tillfällen vi har att gemensamt mötas och delge både tips, klara ut frågeställningar som finns och en hel del annat. Till årets möten engagerades Rolf Danielsson från Västarvet och programpunkten i kallelsen var ”Social ekonomi”. Kanske var den delvis lite felformulerad, för det innefattar en hel del om det kommande landsbygdsprogrammet. Det känns angeläget att ”trycka på” alla föreningar att ni som har idéer om er verksamhet och behöver ekonomiska tillskott för att hålla igång, både med vård av befintligt som funderingar om utvidgade aktiviteter, verkligen tränger sig på kring det som just nu pågår runt om i landskapet. Det sammanfattas beskrivningar om vad som är angeläget att satsa medel till i olika områden och är inte hembygdsrörelsen delaktiga NU kan vi inte räkna med att få gehör för våra önskemål senare! Landsbygdsprogrammet har fått ett förkortat namn, LLU (Lokalt Ledd Utveckling), och arbetssättet är som tidigare enligt Leadermetoden. Det innebär att basen utgår från ett ”underifrånperspektiv” och organiseras i LAG-grupper (LAG = Local Area Group), för olika områden i landskapet. Ta kontakt med er LAG-grupp utan fördröjning och prata er samman.

Frågor på gång

Inom det närmaste kommer ett frågeformulär att skickas ut till föreningarna där vi i förbundet vill få svar på vilka

Jan-Olof Berglund

... och uttryckligen säger: Det sk..r vi i. Gör inte det!

olika aktiviteter som ordnas, med hur många besökare det drar och det som är mest angeläget är att få klarhet i vad som riktas till barn och unga. Kan tänka mig att en del föreningar tycker det är jobbigt och tycker Nu igen och uttryckligen säger:

- Det sk..er vi i”. Gör inte det! Förbundet behöver allt ni kan ge oss för att kunna sammanställa uppgifter som behövs för att kunna ge en bra beskrivning av vad som pågår inom hembygdsrörelsen. Det efterfrågas vid de diskussioner vi har med VGR, Västra Götalandsregionen och andra myndigheter. Kan vi inte ge en samlad bild byggd på faktauppgifter från föreningarna har vi inte något särskilt bra förhandlingsläge. Även om det kommer att ta en liten stund att räkna efter och teckna ner, var vänliga att

ge så bra svar ni kan, till exempel kan ni gärna skicka med era aktivitetsblad kompletterade med antal besökare för ett år!

Vi är experter

En del aktiviteter som påbörjades förra året till exempel ELC, (Europeiska landskapskonventionen) har inte kommit så mycket längre, det pågår ett förberedelsearbete vad det ska utmynna i för konkreta åtgärder och en stor konferens är förlagd till Marstrand i höst. ELC har omfattande beskrivningar om förhållningssättet till landskapsfrågor av olika art, men för hembygdsrörelsen har den en ganska naturlig innebörd. Hembygdsrörelsens medlemmar är experterna i det här sammanhanget, det är vi som på olika sätt tagit ett stort ansvar för att landskapet har bevarats. En vädjan till alla då det här rullar in med en massa nya ord med knepiga betydelser. Stå upp och förklara vad som gjorts i förfluten tid och vad som behöver åstadkommas för framtiden för att vi ska få en god livsmiljö i framtiden.

Till sist! Ta det lugnt med höstens trädgårdsarbete och annat, inte minst trafikfarorna i höstmörkret. Vi ses!

Jan-Olof Berglund
Förbundsordförande

Tankar i tiden ...

Hans Menzing

Säga vad man vill om valet härom månaden, det marknadsfördes ordentligt. Inte nog med att kampen pågick fram till dess vallokaler stängdes. Dessutom hade media förhandssnack på fotbollsmanér. Det vill säga valresultatet analyserades i timmar innan en enda röstsedel räknats.

Men en sak saknades. Ingen sa ett ord om hembygden.

Jo, möjligen ett parti som helt missuppfattat hembygden, men trots det blev valets stora segrare. Alla andra talade miljarder till ena eller andra ändamålet. Det skulle väl glädja oss. Självt blev jag mest orolig för jag har lärt mig att politikens gåvor kostar oss mycket pengar.

Visst pratades det om kommunen, regionen eller riket, men inte om hembygden i betydelsen den plats där vi lever. Hembygden med sin historia, sina traditioner, människor och miljöer. Allt det där som gör att vi känner oss hemma.

Alltför nöjda?

Förmodligen är vi alltför nöjda. Jag har i andra sammanhang mött massor av människor som i timmar ältar

allt som myndigheterna inte gör, och som uppvaktar alla från kommunen upp till regeringen om struntsaker som borde göras. Sådant som hembygdsrörelsen fixar på egen hand mellan två koppar kaffe. Alldeles gratis för skattebetalarna. Det är ju vår hembygd, det är klart att vi fixar det.

Nu inbillar jag mig inte att hembygden och hembygdsrörelsen skulle kunna få plats i kommande valrörelser, men kanske vi kunde ägnas någon minut på kommunala eller regionala möten. För hembygden är viktigare än någonsin, för att inte tala om hembygdsrörelsen. Skall det bli pengar över till omistliga ting som sjukvård, skola och vägar måste mycket annat göras gratis. Men vi kunde kanske göra en del tillsammans?

Ta parti för hembygden

Varit öppna

Ju mer vi upplever av världen omkring oss desto mer betyder hembygden som en plats att återvända till och känna sina rötter. Men idag måste vi också kämpa för att hembygden inte missbrukas. Att den är så fantastisk beror på att vi varit öppna och tagit till oss det bästa som andra länder har att erbjuda oss. Nu finns ett parti som vill stänga kranen till denna livgivande källa.

För hembygden är så svensk just för att vi varit kloka nog att ta emot det bästa omkring oss. I min barndom var ardennerhästar det mest svenska man kunde möta på våra vägar, och dom var förstås omistliga invandrare. Liksom dagens verkliga folkdräkt, jeansen. Uppfunna i Kalifornien av en invandrare från Bayern. Så kan man hålla på.

Vi västgötar gillar ju ente å skruta, men kanske måste vi göra det. Skryta med hembygden och det vi gör, så att alla får upp ögonen för den fantastiska hembygden som bara fortsätter blomstra vackert om vi är tillräckligt många som vårdar den.

Hans Menzing

Mot strömmen. I år är det fler som prenumererar på Västgötabygden än förra året. Så är det inte för så många tidningar. Vi är glada.

Lödöse en knutpunkt för pilgrimer

På medeltiden tog svenska pilgrimer båten från Lödöse ner till Europa. Från Europa kom pilgrimer till Lödöse för att fortsätta till Nidaros, Skara och Vadstena.

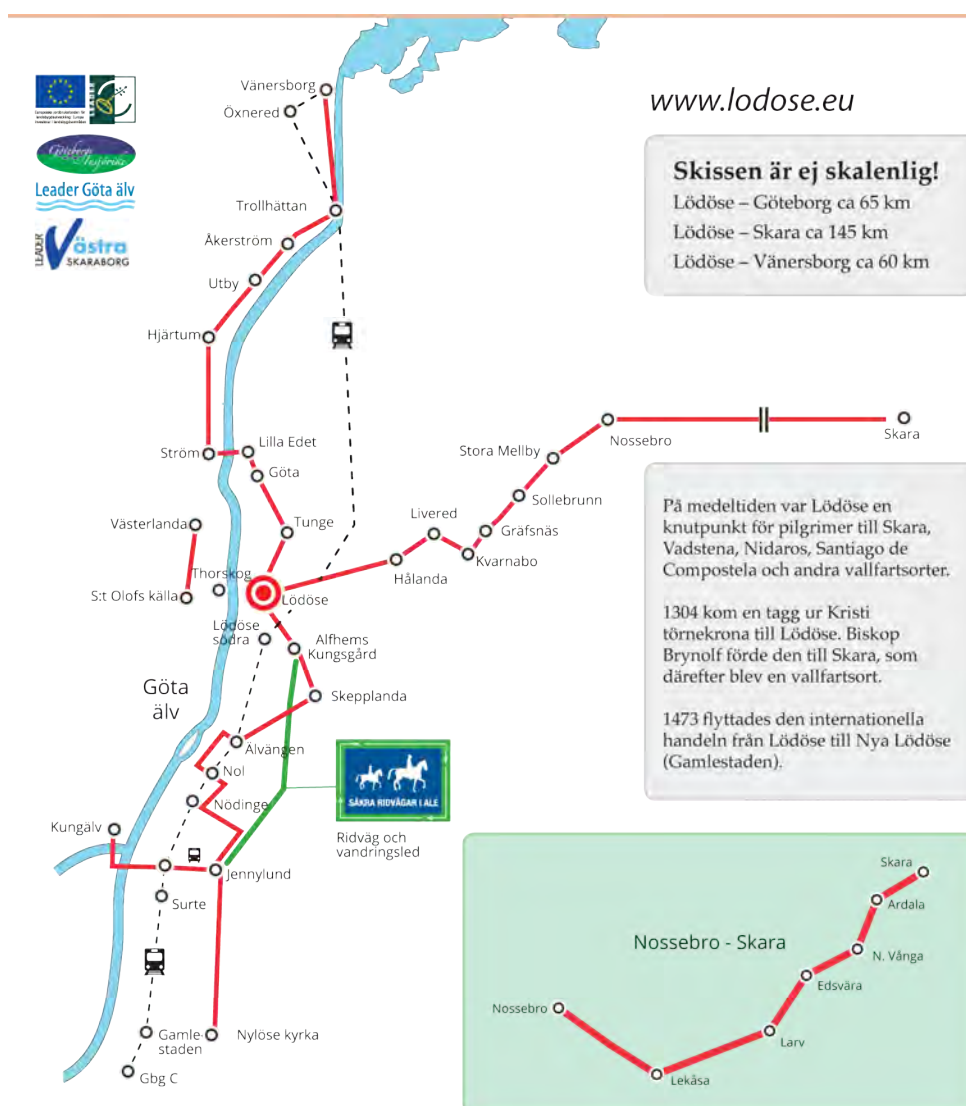
Fler och fler upptäcker värdet av att komma ut och röra på sig. Man vandrar av olika orsaker, alltifrån avkoppling och motion till att söka natur- och kulturupplevelser. En djupare bakgrund till att man vandrar kan vara av andlig eller religiös natur. Man pilgrimsvandrar.

På senare år har det märkts upp många nya leder. I Västergötland handlar det om 70-80 mil. Många leder aktualiserar ett historiskt förflutet.

År 1279 kallade påven Nikolaus III Lödöse för Por-

tus Scarensis, Skarastiftets hamn. Det var från Lödöse peterspenningen levererades till Rom. Vi skall här titta lite närmare på Lödöse och de samlingar som finns i Lödöse museum.

I en separat artikel får vi följa biskop Brynolf som i Lödöse 1304 hämtade en tagg från Kristi törnekrona. Vi får också ta del av en berättelse om pilgrimsvandring och dess djupare innebörd.

Det byggs många nya leder, från Lödöse tre stycken. Sträckan Lödöse-Vänern, med en tänkt förlängning till Trondheim/Nidaros, beräknas bli färdig i höst.

Del av staden Lödöse och borgen Lödösehus omkring år 1300.

I mitten av 1200-talet byggdes Lödösehus på initiativ av bland andra Birger Jarl, som vid flera tillfällen under åren 1249-1266 vistades i Lödöse. Vallgravsborgar började man bygga vid 1200-talets mitt, då kavalleriet blev alltmer vanligt i krigföringen. Rekonstruktion av Kalle Berglund efter förlaga av Rune Ekre.

Lödöse var en betydande handelsstad och Sveriges enda hamn mot Västerhavet. På 1300-talet hade Lödöse 2 000 invånare, kanske fler. Skara hade ungefär hälften. Lödöse museums uppdrag är att förklara Lödöses roll som internationell handelsstad i det medeltida Sverige. Man har ett ofantligt antal föremål från medeltiden. Handelsvägen österut genom Risveden till det inre av Västergötland var en av Sveriges mest viktigaste vägar.

Sankt Olofs kyrka och källa

Sankt Olof var en romansk kyrka från sent 1100-tal eller tidigt 1200-tal och därmed en tidig Olofkyrka. Runt kyrkan byggdes 1435 en större, treskeppig gotisk kyrka. Grunden hittades 1905. Vid Thorskog, på andra sidan älven, ligger Sankt Olofs källa.

Klostret med kyrkan Sankta Maria

Dominikanerorden grundade ett kloster 1243. Man räknar med att klostret hade ett tjugotal prästutbildade munkar jämte lekbröder. Under klostret finns rester från en äldre byggnad som väntar på att bli utgrävd. Lödöse är spännande.

Sankt Jörgens hospital

Strax norr om staden låg ett hospital för spetälska, San-

cti Jörgens Hospital. Namnet hospital eller spetal har gett sjukdomen lepra dess svenska namn, spetälska. Hospitalet är belagt 1286. Det blev senare ett mental-sjukhus, flyttades 1530 till Nya Lödöse och därifrån till Hisingen 1872. Där lever namnet Sankt Jörgen kvar.

Sveriges utrikeshandel över Lödöse

Lödöses handel med Europa sköttes till stor del av den nordtyska Hansan och de ganska talrika tyskar, som bodde i staden.

Importen till Lödöse bestod huvudsakligen av keramik, textilier, klippfisk, salt, öl och kryddor.

Från Lödöse skeppades smör, skinn, hudar, torkat kött, talg, timmer, oxar och järn. Råjärn kom till Lödöse land- och sjövägen från Mellansverige, från Västergötland och Småland. I Lödöse förädlades en del till ämnesjärn.

Några kungligheter i Lödöse

1312 gifte sig två av Magnus Ladulås söner, hertigarna Erik och Valdemar, vid ett stort dubbelbröllop i Oslo. Bröllopfesten i Sverige hölls i Lödöse, året efter.

Magnus Eriksson och drottning Blanka regrade över Finland, Sverige, Norge, Island, Grönland, Färö-

arna och Orkneyöarna. De residerade bland annat på Varberg, Bohus slott och Lödösehus.

Det var på Lödösehus de skrev testamentet som gav Birgitta Birgersdotter en gård i Vadstena där hon sedan

startade ett kloster. Birgitta var husfru hos Magnus och Blanka när de bodde på Bohus.

Bo Björklund

Pilgrimsleder med Lödöse som knutpunkt.

Pilgrimer på väg till och från Santiago, Nidaros, Skara och Vadstena passerade Lödöse. Från Lödöse gick man via Edsleskog med S:t Nicolaikällan till Nidaros. Ur: Pilgrim och vallfartsled av Rune Ekre 1986

Sankt Olofsyxan och ett kors som souvenirer.
Båda är framställda med gjutformar hittade i Lödöse.
Bild från Lödöse museum.

Pilgrimsmärken funna i Lödöses kulturlager.

I mitten en Jakobs mussla från Santiago med två hål för att kunna sys fast i klädedräkten. Canterburymärket överst till höger är en ampull som sannolikt varit fylld med helgat vatten från Canterbury.

De flesta svenska pilgrimsrouterna till Väst- och Sydeuropa utgick från Lödöse. Sexton pilgrimsmärken från olika pilgrims mål har hittats i Lödöses djupa och orörda kulturlager. Foto: Sonia Jeffery, Lödöse museum.

Gjutform för Sankt Olofsyxan

En form för gjutning av Sankt Olofsyxor hittades 1971 vid arbete på E45. Fyndet kan ses som ett belägg för att Lödöse var en vallfartsort. Bild från Lödöse museum.

Törnetaggen och biskop Brynolf

En tagg ur Kristi törnekrona fördes år 1304 från Lödöse till Skara

Brynolfkapellet i Skara Domkyrka

Brynolfkapellet är uppkallat efter Brynolf, biskop i Skara 1278-1317. Altarbordet skapades 1949 av Gunnar Nylund, konstnärlig ledare för Rörstrand i Lidköping. Vid samma tid fick kyrkan sina glasfönster, skapade av Bo Beskow. Texten på altaret lyder i översättning: Gode Jesus, låt din krona. All vår synd och brist försona, För oss till himlens glans. Må din törntagga oss beskära, Kraft att botens törne bära, Likt en härlig ärekrans.

I Konstantinopel förvarades en dyrbar relik, Kristi törnekrona. Kejsaren Balduin II pantsatte den 1238 till köpmän i Venedig. Ludvig den helige av Frankrike köpte den och byggde det gotiska kapellet Sainte-Chapelle på ön Île de la Cité i Paris till törnekronans ära.

1274 gav Filip II, son till Ludvig den helige, en del av törnekronan till den norske kungen Magnus Lagaböter, som gav den till Apostlakyrkan i Bergen.

Sonen Håkon Magnusson var god vän med biskop Brynolf i Skara, som alltid uppträtt som Norgevän. På 1280-talet hade Brynolf hjälpt till att finansiera återuppbyggnaden av domkyrkan i Stavanger efter en förödande brand 1272.

Hertig Eriks västnordiska rike

För att säkra Sveriges krona inom sin ätt lät Magnus Ladulås välja sin äldste son Birger till kung 1284. Men Birger hade två bröder, hertigarna Erik och Valdemar.

På hösten 1302 hölls ett möte i Solberg vid Göta älv, norr om Kungälv. Detta möte blev upptakten till en ny dansk-norsk-svensk ”statsbildning” omfattande södra Bohuslän, norra Halland och delar av Västergötland.

Den nyss krönte Birger Magnusson och hans bror

Erik träffade där den norske kungen Håkon Magnusson. Ett resultat av mötet var trolovningen mellan den 20-årige hertig Erik och kung Håkons ettåriga dotter Ingeborg. Prinsessan var Håkons enda arvinge och Erik stod därmed inför utsikten att komma i regentställning i Norge.

I samförstånd med Håkon lyckades Erik ta över det inflytande över norra Halland och södra Bohuslän, som landsflyktiga danska upprorsmän skaffat sig några år tidigare.

Törnetaggen kommer till Lödöse

Den 2 september 1304 anlöpte ett norskt fartyg Lödöse som då hade cirka 2 000 invånare, Skara cirka hälften. Biskop Brynolf mötte och tog emot en gåva från Håkan Magnusson. Det var en tagg från Kristi törnekrona. Taggen fördes till Skara domkyrka och blev dess främsta relik. Skara blev nu ett vallfartsmål. Det medförde inkomster från pilgrimer, nog så värdefullt när domkyrkan skulle byggas om. Ett Brynolfmärke som hittats i Lödöse indikerar att pilgrimsvandring förekommit från Lödöse till Skara.

Den 2 september firades därefter som en stor hög-

tidsdag i Skara stift, som då omfattade Västergötland, Dalsland, Värmland och en liten del av Småland.

För Kristi törnekronas dag skrev biskop Brynolf Kristi törnekronas officium. Denna dag, då Västergötland mottagit törntaggen, var enligt hans egna ord en oförgätlig glädjedag.

Troligen fördes taggen till Skara i procession på den etablerade handelsvägen mellan Lödöse och Skara. Den var då en ridväg. Dagens vandringsled följer i stora drag den medeltida leden.

Hålvägen vid Mökered

Vägen mellan Lödöse och Skara har tusenåriga anor. Under medeltiden var detta handelsvägen mellan den internationella hamnstaden Lödöse och det inre av Västergötland. Det var vägen till Sveriges enda hamn mot västerhavet. Närmaste svenska hamn var Kalmar.

Många historiskt kända personer har rest denna väg, till exempel Birger Jarl och den heliga Birgitta.

Hålvägar uppstod där vägar gick fram i sluttningar med lösa jordlager. Hästarnas hovar rev loss material, som sedan fördes bort av regnvattnet. Särskilt djupa blev hålvägarna i kraftiga sluttningar med sandig mo.

Vägen kunde bli djup och trång för hästar med klöv-

jad last. Då tog man en ny väg vid sidan om. Därför kan man här och var få se rester av två eller fler parallella hålvägar.

Det finns många hålvägar bevarade. På sträckan Livered-Gräfsnäs och vid Furet i Essunga finns flera hålvägsavsnitt. Djupet varierar idag mellan 20 cm och 1½ meter.

Biskop Brynolf

Brynolf Algotsson var en stormansson som blev helgon. Han kan ha varit född på 1240-talet. Under 18 år skall han ha studerat vid universitetet i Paris, kanske i omgångar, kanske sammanhängande. Under hans tid i Paris fanns törnekronan där. 1278 valdes han till biskop i Skara, en post han hade till sin död 1317.

När Brynolf II Karlsson tillträdde som biskop i Skara tillsatte han en kommission för att förteckna postuma Brynolfsmirakler. 1404-1417 noterades 34 mirakler, alla i Skara stift. De flesta ägde rum i Skara och Lödöse.

1414 skrev ärkebiskopen i Uppsala och tre andra biskopar till kyrkomötet i Konstanz och anhöll att Brynolf skulle helgonförklaras. 1417 inleddes i Skara domkyrka en förberedande undersökning inför den egentliga processen som skulle äga rum i Rom.

Den 16 augusti 1492 företogs med tillstånd från påven i Rom Brynolfs högtidliga skrinläggning. I almanackan har Brynolf namnsdag den 16 augusti, skrinläggningsdagen. Den fortsatta processen med helgonförklaring avbröts på grund av reformationen.

Biskop Brynolfs officier

Brynolf betraktas som upphovsman till fyra olika officier, Elinsofficiet, Mariaofficiet, Eskilsofficiet och Törnekronans officium. (Officium=festliturgi för helgon)

Törntaggen

Det har spekulerats i om överlämnandet av törntaggen hade något med ombyggnaden av Skara domkyrka att göra. Omvandlingen av domkyrkan efter högotiska ideal krävde stora ekonomiska resurser. Biskopen kanske kalkylerade med de vinster som skulle kunna göras om en bit av Kristi törnekrona fanns i domkyrkan. Skara skulle i så fall bli en vallfartsort av rang och därmed få in en hel del pengar.

Domus Scarensis – Skarahuset i Paris

Brynolf var angelägen om att få svenska prästkandidater till Skara. 1292 inköptes därför ett hus i Paris som till 1435 fungerade som härbärge för svenska studenter vid Paris universitet. Biskop Brynolf II Karlsson bodde en tid i Skarahuset som dess procurator och behöll sitt intresse för huset under sin tid som biskop, 1405-1424. (Källa: Skara House at the Mediaeval University of Paris 1960)

Bo Björklund

Pilgrimsmärke från Skara

Bilden visar en avgjutning. Originalen finns på Lödöse museum. Det hittades 2008 vid en grävning nära museet. Märket föreställer biskop Brynolf Algotsson med mitra på huvudet och biskopsstav, kräkla, i handen. Den lilla figuren bjuder honom en bägare, troligen med vatten. Enligt flera mirakel-berättelser som upptecknades långt efter hans död förvandlade Brynolf vatten till vin. Märket kan ha tappats i Lödöse av en pilgrim på väg hem efter en vällfärd till Skara.

En resa i det yttre till det inre

”På väg, på väg genom land och stad, uppbrottets tid är här. Axla din ränsel, ta tag i din stav och gå ut dit fötterna bär, på väg dit fötterna bär.” Att pilgrimsvandra blir alltmer populärt. Nya, nygamla och gamla leder trampas upp på nytt. 24-timmarssamhället utmanas av en längtan efter en stillhet och Guds närhet i skapelsen. En längtan efter frihet, enkelhet och tystnad. Andlighet och delande.

Det har nog inte undgått någon att Pilgrimsmotivet upplever en renässans. Sedan mitten av 1990-talet har det blivit alltmer intressant, för allt fler. Vandringsfenomenet har förstås sina rötter i Jesu tid och lärjungarnas långa strövtåg. En annan milstolpe passerades när tiggarmunkarna på 1200-talet vandrade ut över världen och grundade härbärgen och kloster, sökte sitt inre mål och sörjde för själavård för människor de mötte.

Förbud

I Sverige förbjöds pilgrimsvandrandet under 1500-talet och det skulle dröja närmare 450 år innan det återkom, men det är kanske inte så märkligt att det uppstår i vår tid. Behovet av inre frid och yttre lugn är enormt idag, då vi ständigt ska vara nåbara och uppkopplade, men fränkopplade upplevelsen av det eviga i naturen, skapelsen. Existentiella frågor har förts upp på dagordningen och tid värderas inte sällan högre än pengar idag.

Nya funderingar

Ett nutida exempel på hur de här frågorna kan komma till uttryck, är filmen ”Into the wild” av Sean Penn. Den unge mannen Christopher McCandless söker sig bort från sitt bekväma liv, irrelevant materialism och mot längtan efter något annat, något slags frihet och ursprung. Vandringsfenomenet leder honom till Alaskas vildmarker. Längs vägen möter han enkelhet, tystnad och delande i olika möten. Vid ett tillfälle får han också frågan ”Vad flyr du ifrån?” Frågan är om han flyr från något, i samma utsträckning som han längtar till något annat? Att ge sig ut på en inre vandring i den yttre vandringsform öppnar kanske våra ögon för själslig odling och en möjlighet att se oss som en del i det stora, välplanerade pussel som Gud skapat.

Frihet, enkelhet och tystnad

Frihet, enkelhet och tystnad, bekymmerslöshet, långsamhet, andlighet och delande är pilgrimens sju nyckelord, ord som skapar mening i den inre resan och tillför dimensioner som vi saknar i den brusiga vardagsstressen. Till nyckelorden hör symboler som kopplar samman ordet med den yttre vandringsform och symboliserar ordets mening och pilgrimens behov på sin vandring. Till friheten hör staven, som symbol för den osynliga

Sankt Olofsmärket.

medvandrar; Guds närvaro. Till enkelhet hör tältet, en symbol för Guds omslutande på alla sidor. Tystnaden identifieras av kappan, som stänger ute alla ord vi annars kommunicerar. Bekymmerslösheten fångas i hatten och långsamheten i skorna som symboliserar den fysiska vandringsform, men också efterföljelse av Honom som gick före. Till andlighet hör korset, som symbol för att livet är starkare än döden och slutligen symboliserar delandet av ränseln, eller ryggsäcken. I den bär vi möjligheter att dela med medvandrare under vandringsformens gång. Oavsett det handlar om att dela färdkost under vandringsformens gång, eller utbyta livets svårigheter och glädjemen medvandrare emellan.

Upplevelser på nära håll

Många söker sig idag till de gamla vallfärdslederna till Santiago De Compostela, Rom, Jerusalem eller Trondheim. Mål med historisk tyngd. Vill man nöja sig med en kortare vandring finns möjligheter också runtom i Västergötland.

Aron Emilsson

Pilgrimsfakta

Mussla, märke och vandringstav

Pilgrimsvandringar är omgärdade av många olika symboler. Men vad betyder alla dessa ord egentligen, som Pilgrimsmussla, pilgrimsmärke, eller stav?

Det finns sju symboler och ord som beskriver den nutida pilgrimens liv och längtan

Frihet - staven är symbol för vandringen och friheten

Enkelhet – tältet som symbol för enkelheten

Tystnaden – kappan som omsluter vandraren är tystnadens symbol

Bekymmerslöshet – Hatten som symbol för Guds beskydd och bekymmerslöshet

Långsamhet – Skorna som symbol för efterföljelse i Jesu fotspår och långsamhet

Andlighet – korset runt halsen som påminner om andligheten och försoningen mellan Gud och människor

Delande – ur ränseln/ryggsäcken hämtas det som de-

Pilgrimsmussla.

liga Birgitta i Vadstena.

Det finns - och växer fram - en mängd olika leder i Sverige idag. I vår omgivning har det nyligen skett en invigningsvandring på Lödöseleden – leden som går från Göteborg till Lödöse. Den leden fortsätter från Lödöse mot Skara samt norrut mot Dalsland.

las under färden tillsammans med andra

Pilgrimsmussla som pilgrimen använde både som mat och som bevis för att man varit vid de heliga platserna.

S:t Olofsmärket. Ett märke som binder samman pilgrimsleder genom Danmark, Sverige och Norge vidare mot Nidaros, Trondheim där Olof den Helige ligger begravd.

Birgittamärket är ett symbolmärke för pilgrimsleder med anknytning till den He-

Aron Emilsson

Frälsarkransen

Radbandet Frälsarkransen består av arton pärlor: Tolv runda, sex avlånga. Varje pärla har en egen betydelse och mening, men det är genom att använda pärlorna som deras mening fördjupas.

Ta hjälp av pärlorna och följ med på livets resa, en resa som går inåt. Det är inte nödvändigtvis en lätt resa. I början strävar vi kanske emot. Vi hör inte vad pärlorna säger till oss, känner inte beröringen. Det gör ingenting. Var lugn. Pärlorna handlar inte om prestation, de vill ingenting förutom att användas. Var och en på sitt sätt.

Målet med resan är att finna Gud, men också att finna oss själva. Vad är viktigt i livet? Vad skänker lycka? Var ligger centrum i mitt liv? Är det där det borde ligga? Använd pärlorna i Frälsarkransen och ge dig ut på din egen resa! Frälsarkransen kan fungera som metod för att gå från det inre till det yttre, antingen som sub-

stitut för en vanlig fotvandring för den som inte kan ge sig ut på en sådan, eller som andlig vägledning under vandringens gång.

Lycklig resa!

Aron Emilsson

Dom har sina (bok)sidor

Boksinnade. Förr förvandlades tusentals kalvar till boksidor.

Visst är dom söta, kalvarna som dansar omkring i hagarna, men de är litterära också. Eller var det i alla fall. Vår medeltida litteratur stod och föll med kalvarna, berättelserna var präntade på finaste kalvskinn, eller pergament som det kallas.

Det handlade inte om att någon enstaka kalv fick sätta livet till för bokläsarna. Nej, det kunde gå åt ett hundratal bara till ett bokexemplar, för det var inga pocketböcker man gjorde. Tid tog det också. Bara att förvandla skinnen till skrivbar veläng, som kalvskinnen kallades, krävde många veckors hårt, smutsigt och krävande arbete. Men sen slarvade man inte med skrivandet heller, det kunde ta några år att pränta en vacker bok. Särskilt om där skulle vara vackra illustrationer också.

Äldsta boken?

Kraven på skrivarna var stora, minst sju års utbildning krävdes för att få pränta dessa oerhört dyra böcker. Först skrevs det på papyrus tillverkad av en växt från Nilen, sedan övergick man till preparerade hudar. Bra inte minst för oss, kalvar, får och getter djur hade vi gott om.

Helt naturligt

En vacker mässbok från 1100-talet, Skaramissalet, brukar kallas Sveriges äldsta bok eftersom man förr trodde att det var den första som präntades i Sverige. Idag lutar man mot att den skrevs i ett norskt kloster, men det är en av de äldsta böcker som det ännu finns rester kvar av.

Länge skrevs det förstås på latin, det var kyrkorna som var i ständiga behov av böcker för sina mässor. Men vi västgötar ville förstås ha böcker på vårt eget vackra språk, och kanske var Västgöotalagen den första bok som skrevs på svenska. Lagman Eskil skall ha tecknat ned lagen omkring 1220, kanske på Lagmantorp i Long, eller i Skara. Eskil sägs ha varit skrivkunnig, men han hade säkert inte tid utan anlitate en skrivare.

Historiska krönikor

Den texten är borta sedan länge, men det finns en version av lagen nedtecknad cirka 80 år senare, förmodligen av prästen Lars i Vedum. Till den knyts också svensk historia i form av krönikor om de första kungarna, biskoparna och lagmännen. Den skrevs av en kanik

i Skara, som kanske hette Tyrgils Kristinsson, och verkar ha svarat för ett ännu märkligare verk, Erikskrönikan. Det är en medeltida Arnroman, det vill säga det

mesta stämmer nog med verkligheten men här handlar det om att visa upp vilken stor man hertig Erik var innan han svalt ihjäl i en fängelsehåla i Nyköping.

Yngre Västgöotalagen skrevs förstås också här i trakterna och så blev biskop Brynolf Algotsson berömd för sina officier, tonsatta hyllningar till bland annat Sankta Helena från Skövde. Det påstås rentav att biskopens bror Peter under landsflykt i Norge skrev de romantiska Eufemiavisorna till drottningen.

Dessutom kom man vid den här tiden igång med att pränta ned köpekontrakt och testamenten. Så nog levde kalvarna i Skaratrakten farligt under tidig medeltid.

Hans Menzing

Liseberg. En helg i september har man Landsbygdens dag på Liseberg i Göteborg. Från början var det Hushållningssällskapet som höll i arrangemanget. Nu är det Jerker Saxentorp från Södra Härene som tillsammans med några kompisar ser till att det blir en helg om landsbygden på det stora nöjesfältet. Sedan något år tillbaka heter helgen Livat på Landet. Sverige har världens bästa jordbruk så varför skulle vi inte visa upp det säger Jerker i en artikel i Alingsås Tidning efter en lyckad helg.

Borgstenabrott som begravdes

Det finns en Albert Engströmteckning där i bildtexten den sörjande änklungen trugar en begravningsgäst: Ta en kaka till, liket har bakat dem själva.

I Borgstena var det helt sant, hushållerskan Ida Rehn hade bakat kakorna till sin egen begravning och skall rentav ha tittat på i smyg när de åts efter att brottet begravts.

Ida och verkmästaren Carl Johan Rosenqvist-Lindström hade knappt flyttat in till Borgstena, inte långt från Borås, innan både präst och läkare kallades för att besöka Ida. Hon var svårt sjuk och när Carl Johan anmälde henne död var det ingen som reagerade. Vid en stilig högtid pingstafton 1907 begravdes Ida, även om det tisslades och tasslades.

Gick igen

För ingen hade sett Ida död, svepning och annat hade tydligen Carl Johan skött själv. Och visst fanns det de som påstod sig ha sett den döda skynda över gårdsplanen sena kvällar och tidiga morgnar.

Efter några månader flyttade Carl Johan till Göteborg och allt hade förstås glömts bort om inte det inträffat ett ras när det grävdes en ny grav granne med Idas. Idas kista skadades och gick upp, även om det ibland sägs att dödgrävaren hade passat på att stilla sin nyfikenhet och öppnat. Hur som helst så fanns där bara en kroppsformad påse med sand.

Det visade sig att en försäkring tagits på Ida på 10 000 kr. Idag räcker det väl knappt till begravningen, men paret – som visade sig vara gifta - hade bara hunnit sätta sprätt på 2 000 kr när de greps. Det visade sig att de gjort flera försäkringskupper, bland annat med hus som brunnit märkligt, och också ett tidigare försök till livförsäkringsbedrägeri. Men då svek dem nerverna i sista stund.

Borgstena. Platsen för en märklig begravning.

Nödigt spöke

Spökandet fick sin förklaring. Ida gömde sig på vinden men måste förstås smita till dasset då och då. Så brottet som begravdes i Borgstena innehöll rader av detaljer som lockade till skrivelser. Det kom många skillingtryck, och minst en tjock bok skrevs.

Carl Johan själv tog det rätt lugnt. Han tyckte att det inte var mycket att bråka om, ingen hade dött på riktigt. Men visst hade han roats av att se bland annat en landstingsman bland karlarna som bar kistan vackla fram under tyngden av en sandpåse.

Fast allra mest mindes han prästens fromma bedyrande att denna sandpåse en dag skulle stiga upp igen. Fast det var ju prästen som fick rätt. Ida stod upp inför rätten som dömde henne till fyra års straffarbete. Hennes Carl Johan fick fem och ett halvt år. Det tyckte han nog inte var lika roligt.

Hans Menzing

Har Du ansvaret för Din förenings e-post?

Har Din förening en egen e-postadress och som Du meddelat vår kanslist Eva Mann? Då hoppas Eva att Du kollar e-posten regelbundet. För från årsskiftet kommer Du inte att få förbundets utskick i Din brevlåda. Utskicken går bara till föreningens e-postadress.

Har Din förening inte en egen e-postadress kommer brevet som vanligt, men fundera på att skaffa en e-postadress, då hjälper Du Västergötlands Hembygdsförbund att minska utgifterna.

Skepplanda Hålanda jordbrukskassa u p a

Börskraschen i New York inträffade år 1929. Därpå följde depressionen som även drabbade jordbrukarna här i Skepplanda. Kontanta medel var något som var mycket svårt att få och man höll hårt i slantarna. Det fanns alltid behov av investeringar i jordbruket.

Det kunde gälla nya byggnader, täckdikning, sammanläggning av gårdar, generationsskiften mm. Landsbygdens besparingar gick till storbankerna som hellre lånade ut till företag i städerna. Om man ändå fick lån var räntan högre och säkerheten mera krävande än för bankkunderna i städerna. Från Tyskland kom impulser att jordbruket kunde starta någon form av kooperativ bankrörelse, en bank som ägdes av bygdens folk och där alla delägare gick in solidariskt för varandra. En liknande process pågick ju när det gällde mjölkförsäljningen där man startade bondeägda företag som för oss här i Skepplanda organiserade mjölkförsäljningen till Göteborg. På så sätt startade en jordbrukskassa i vår bygd år 1932 och den var ansluten till Västra Sveriges Centralkassa i Falköping. Genom ihärdigt arbete samt gott stöd från Centralkassan i Falköping hade Jordbrukskassan i Skepplanda en stor marknadsandel i vår bygd. Namnet var Skepplanda Hålanda jordbrukskassa upa. Upa står för utan personligt ansvar. Men kanske var det så att man lyckades tack vare ett mycket stort personligt ansvar från de som genom åren har lett verksamheten. Kreditförluster har säkert inträffat, men tack vare stor personkännedom blev det aldrig något problem för verksamheten. Styrelsen bestod ju av folk som verkligen kände bygden.

Öppettider

I många år var det endast torsdag eftermiddag som banklokalen var öppen. Eftersom kunder och bankkamrer ofta kände varandra från andra sammanhang löstes detta problem på följande sätt. Många kunder var månskensbönder. Man hade byggjobb i Göteborg på dagarna och var bonde på övrig tid. Enklast var ju då att åka hem till kamrern i hans bostad. Utöver själva bankärendet kunde det ju såklart bli vilda diskussioner i skiftande ämnen. För en liten gosse med stora öron

som fick sitta i en hörna och lyssna var detta ju naturligtvis högtidsstunder.

Spardagar

För att kunna bedriva bank krävs ju att folk kommer och sätter in sina sparade slantar. Det fixades genom att anordna spardagar. Lockbetet var att bjuda

på kaffe och hembakt. Oftast var det några damer som brukade hjälpa till med detta. Det blev små trevliga kaffekalas. Banken brukade också dela ut sparbössor. Vem har inte haft en elefantsparbössa hemma på bordet ?

Växlar

Växlar var ett sätt att skaffa kortfristiga krediter. Den som ville låna på detta vis fick ordna någon som ställde upp som garant gentemot banken. Dessa växlar löpte på ganska korta tider, bara några månader och sedan skulle växlarna amorteras och förnyas. Konsekvensen blev att det var ganska mycket arbete för relativt små belopp. Här i Skepplanda hade vi en man, "Petters-Karl" som var småbrukare och cykelreparatör. Han brukade säga: Växlar är ett elände vare sig dom sitter på cyklar eller på banken.

Lokaler

Skepplandavägen 12. Hos Hermanssons 1932 - 1955.

Familjen bedrev handelsträdgård På den tiden en äldre låg byggnad där kassan hyrde ett rum. Idag ersatt med ett gult tegelhus.

Skeplandavägen 17. Hos familjen Erik Persson 1955 - 1965. Erik och Ellen Persson drev Taxiverksamhet.

Kommunalhuset. I det nybyggda kommunalhuset vid Garnvindan 1965 - 1973. Jordbrukskassan låg i husets västra del, två fönster. Kommunkontoret låg i husets östra del, 3 fönster. Där arbetade Einar Thorson kommunalkamrer, hårt engagerad i bygdens utveckling.

Ingrid Tilly, socialsekreterare och Margreta Antonsson kanslist på halvtid Byggnadsinspektör, tjänsten delad med Starrkärrs kommun.

Här kunde hugade spekulanter köpa en villatomt. Sedan gick man in till jordbrukskassan och lånade de pengar som behövdes för villabygget.

Kontoret vid Albotorget i Bibliotekshuset, idag Cafe-lokal Skeplanda kommun byggde bibliotek och bank-lokal år 1973.

Skeplandakontoret utsattes för bankrån den 14 november 1991. Därefter krävdes dubbel bemanning vilket tvingade fram nerläggning av kontoret. Verksamheten övertogs av kontoret i Älvängen.

*Text Sven-Erik Björklund
Skeplanda
Foto Siv Grahn*

Gunnebo Trädgårdar

Guidning i köksträdgården.

Torsdagen den 22 maj hade Västergötlands Hembygdsförbund tillsammans med Studieförbundet Vuxenskolan inbjudit till en guidad försommarvandring på Gunnebo Trädgårdar i Mölndal. Gunnebo Slott o. Trädgårdar ligger mellan Stensjön och Rådasjön strax söder om Göteborg. Egendomen är idag på 100 hektar stort kulturresevat och slottet är klassat som byggnadsminne. Gunnebo slott byggdes i slutet av 1700-talet som exklusiv sommarvilla åt köpmannen John Hall, genom sin firma Hall & Co som exporterade järn, timmer och tranolja hade han skapat sig en förmögenhet. Tack vare stadsarkitekten Carl Wilhelm Carlberg bevarade originalritningar har den ursprungliga miljön kunnat återskapats.

Idag var trädgårdarna vårt mål, 18 personer hade anmält sig för att delta denna varma försommardag plus 28 grader i skuggan.

Vi började med att besöka Gunnebos Slottscafé", där vi kunde inhandla vad som önskades. Där blev vi serverade hembakade läckerheter och rätter, som var tillagade av grönsaker från egna köksträdgården, allt ekologiskt odlat.

Därefter blev vi guidade av en kunnig guide Linnea, som gav oss både då- och nutid. Vi började vid drivhuset, som är återuppbyggt på terrassen på motsvarande plats, där det låg på 1700-talet. Vi fick se köksträdgården, som är återskapad. Här odlas kryddor, grönsaker, snittblommor, fruktträd och bärbuskar, de flesta sorter med gamla anor. All odling sker för hand, utan gifter och konstgödsel. Vi fortsatte till franska Stilträdgården, med klippta häckar, gräsmattor, trädgårdsgångar, terrasser och blomsterplanteringar.

Till sist tog guiden Linnea med oss ner till uppbyggnaden av Orangeriet.

Det hade varit juvelen i kronan på Gunnebo, där familjen Hall vinterförvarade 450 exotiska växter i krukor. Orangeriet hade en så kallad drängholk som tillkom strax efter att huset färdigbyggt. Byggnaden var alltså bemannad alla de 40 vintrar som den användes. En trädgårdsdräng hade till uppgift att se till att temperaturen ej gick under noll. Han ställde ett glas vatten i fönstret mot söder, frös ytan till is, var det dags att elda i kakelugnarna.

Eftermiddagen gick mot sitt slut, vi hade fått en god inblick i historia från 1700 och 1800-talet.

*Ingrid Zackrisson
Tostared*

Claes Ström spårar tidigare generationers livsverk

Rydals museum ligger bra till när vi bestämmer möte med Claes. Vi har inte träffats tidigare och är lite nyfikna. Vad är det som gör honom intressant i Västgöta-bygden.

Här kommer han ju! Känns igen från foton vi sett på nätet där vi sökt och redan före mötet skaffat oss lite information. Vi slår oss ner i ett hörn och sedan går tiden otroligt fort.

Claes berättar att han är född i Sälgered i Seglora socken. Den lilla byn består av fem gårdar och där hade pappan ett sågverk på deras skogsgård. Byn ligger granne med Viskadalens Folkhögskola och Viskan flyter alldeles i närheten.

Intresserad sedan barnsben

- Jag har nog sedan barnsben varit intresserad av historia och strövat omkring i naturen. Att vara vaken för företeelser i tidigare generationers liv har alltid funnits med. Med den bakgrund jag har, så blev skogsarbete och senare skogvaktarutbildning ett naturligt yrkesval.

Tidigt i sin skogvaktarkarriär noterade Claes att intresset för blommor, växter och bin uppmärksammades, mera än de fornlämningar man kunde se i naturen. Engagemanget i frågan ledde till anställning på Riksantikvarieämbetet. I uppdragen ingick bland annat kultur- naturreservat. Så småningom utlokaliseras arbetet och ledde till en tjänst i Älvsborgs- Skaraborgs- och Bohuslän. Numera är det länsstyrelsen i Västra Götaland, som är arbetsgivare, och här hittar man antikvarie Claes Ström. Dock sällan bakom skrivbordet utan farandes runt i länet till alla upptänkliga platser där något ”fornfynd” kan tänkas finnas.

Har koll på fornfynden

Fantastiskt, det finns cirka 90 000 upptäckta fornfynd i Västra Götaland. Idag är cirka 300 av dem besöksplatser. Inom en och samma besöksplats kan det finnas ett antal numrerade punkter. Alltså något som är värt att notera. Vid besöksmålet finns dokumenterat varför denna plats och dess punkter är värd att lägga märke till. Tanumshede är en sådan plats. Där finns många punkter. Totalt bevakas cirka 4 000 punkter i länet och det är Claes som håller i det hela.

Besöksplatserna ska spegla länets och platsens särart med varierande tidsdjup och karaktär. Det är ”fornfynd” som anmäls till länsstyrelsen och om de anses

Claes Ström med sin viktiga kontaktbok, alltid inom räckhåll.

tillräckligt intressanta, ska de vårdas och fördes med information, som ska vara tydlig och lätt att förstå för gemene man, betonar Claes.

Om beslut om vård tas, upprättas en skötselplan och samarbete med markägaren inleds. Det handlar ofta om att ordna parkering, informationsskyltar och röjning av buskar och träd.

- Handikappanpassat är viktigt så att alla kan nå fram. På många platser finns kommunala arbetslag eller intresserade

markägare som ansvarar för den löpande skötseln.

Många kontakter knyts

Claes håller i alla nödvändiga kontakter kring det löpande arbetet. Ja, många kontakter knyts och dessa antecknas noga i ett av Claes viktiga arbetsredskap – kontaktboken.

- Jag vill poängtera hur viktig lokalbefolkningen är. Dessutom slår jag ett slag för så kallade offentliga jobb. Det finns många meningsfulla uppdrag inom den här verksamheten, och fler skulle det kunna vara, framhåller Claes.

Skogsbönder får hjälp av Claes att se och bevara vad som finns på deras marker. Upptäckta fynd finns oftast markerade på kartor. Vid slutavverkning ska en anmälan göras till skogsstyrelsen som sedan i sin tur kopplar in länsstyrelsen, som i sin tur lämnar råd och föreskrifter till markägaren. Fornfynd behöver inte bli

Profiler

förstörda av stora maskiner. Det viktigaste är att man avverkar vid rätt tid och med noggrann planering samt följer länsstyrelsens beslut.

Fornlämning populärt utflyktsmål

Många fler än man någonsin tror söker upp avlägsna lämningar. Detta vet man, efter att ha satt upp räknare på en del platser. De mest frekventa besöksområdena ligger i norra Bohuslän samt runt Falköping.

- Hembygdsrörelsen är motorn i mångt och mycket. Människor kan sin bygd. Torpinventeringar har stor betydelse för att hitta tecken från tidigare generationer. Ofta fanns det ett liv före torparnas, på samma plats. Rösen och stenmurar kan berätta.

Dag Stålsjö med Svea Rikes vagga och Jan Guilleau med Riddaren Arn har betytt mycket för historieintresset runt om i bygderna. Vi får en inblick i namn som Karleby med sin gånggrift, Öresten som var gränsfästning mot danskarna, Faledreven med rik torphistoria, Husabyborgen, Flyhov, Husaby källa, Falköpings kalkstensplatåer och Blomsholm som har en av Sveriges största skeppssättningar. Vi hör om stenalvsbroar och kyrkoruiner och om ständig brist på pengar. Vi pratar om hällristningar, gånggrifter, hällkistor och megalitgravar.

Grannen vet inte

- Ibland finns det en gästbok att skriva i. Folk kommer från hela världen, men ibland kan närmaste granne inte veta om att fornminnet existerar, tillägger Claes.

- Jag är nog en praktiker, om jag får säga det själv. Är ute bland folk, fixar det som behövs i samråd. Att ha bra kontakter är viktigt.

Claes nämner som exempel Falköpingsbon Arne Karlsson som kan allt och fixar allt. Sådana insatser är oerhört värdefulla.

- Det besöksområde jag tillbringar mest tid vid är Tanum. Tanum är klassat som världsarv och har tusentals besök per år från när och fjärran.

Att aldrig underskatta någon person är viktigt. Lagstiftningen måste följas. Markägare hinner inte alltid

Bröllop på Skansen

ge den tid som skulle behövas till ett ärende. Folk har för bråttom.

Lockande information får människor att återvända

Det finns så mycket att uppleva i sin närhet och långt borta. Att gå, cykla och att andas in naturen. Då upptäcker man de små nära tingen.

Jag vill att informationen vid platserna ska vara lockande så att de får folk att återvända. Många ringer till mig i olika frågor. En del frågar till exempel om de får ha sin vigsel på någon av besöksplatserna. Tanum är en sådan plats.

Barnen är viktiga. För dem bör det finnas möjligheter att röra sig fritt och leka sig till kunskap. En viktig plats för historieintresserade barn- och ungdomar är Ekehagens forntidsby.

Barn vistas i allmänhet för lite i skogen, men där får de använda sig av sina händer och handgripligt delta i livet som det en gång gestaltade sig.

Bröllop på Skansen

Vad vore Grand Finale på Hembygdens år utan ett bröllop. Naturligtvis i gammal svensk tradition och i Seglora kyrka. Självklart en bygdens son med rötter i Seglora. Vi fick frågan Vill ni gifta er på Skansen?

Efter lite funderande blev svaret Ja, det vill vi.

Så blev det. Claes Ström gifte sig med sin Lena på Hembygdensdagen den 26 augusti 1984 i Seglora kyrka på Skansen. Stor fest och i närvaro av kungaparet.

I år firades 30-årsjubileum.

Att möta Claes Ström är att få en gedigen lektion i fornminneskunskap och i hur man utforskar de platser man besöker. Familjen finns i Seglora och intresset för att forska bakåt i tiden förmedlar Claes vidare. Än har han några år kvar på jobbet som antikvarie, så än finns det tid att kontakta Claes om du händelsevis råkar springa på något "fornminne". Spring då ut på våren före lövsprickningen för då är bästa tiden på året att upptäcka något nytt, men gammalt.

*Text Anna Faxgård
Foto Lena och Claes Ström*

En bonde i skogen som pratar ur skägget

Det är en vacker sommardag och Sven Arnell har stannat hemma från skogen idag.

Då feck du bli hemma för att vi skulle komma hit å prata med dej, säger Ingrid Zackrisson. Då ä inte säkert att jag hade gått te skogen ändå, för ja sköter renera här på stället, å ja har lite kvar, svarar Sven. Så börjar vårt samtal som sedan fortgår på marbodialekt.

I huvet på en bonde

Hur ofta använder någon idag ordet rener? Vi sitter tillsammans med en mångkunnig och språkintresserad man som hämtat mycket av sin visdom från naturen och litteraturen. Någon dator har han inte för han har så mycket som han vill läsa. Svens fru Ingrid har en dator som hon skriver på, men Internet har de inte.

Sven var på sin tid den förste bonden som år 1977 höll tal vid Lantbruksveckans högtidliga öppnande, rubriken var I huvet på en bonde. År 1982 höll han tal vid de så kallade Tetra-dagarna. Det var många sanningar som framfördes till den prestigefyllda samlingen av politiker och näringslivstoppar som var närvarande (se textrutan). Dessa tal blev uppmärksammade och kom senare ut i bokform tillsammans med andra tal och publicerade artiklar av Sven. Förlaget gav boken titeln Nära jorden.

Framgången med tal, säger Sven, beror på att en blandning av dialekt och citat ur olika litterära verk som Iliaden och Odyssén, nästan alltid går hem hos lyssnare.

Sven är uppvuxen på Bosgården och för tillfället bor fyra generationer på gården. Den yngste familjemedlemmen, Arvid ä styvt en måne gammel.

Gården

Gården har gamla anor och nämns redan i litteratur år 1294 och ägdes då av Skara-biskopen. Socknen Sätilla omnämns i känd litteratur först år 1313. På 1600-talet beskrivs gården bestå av sandblandad mull. År 1716 skattköptes hemmanet. Det är dåligt med fornminnen, men genom gården rinner Storån som har ett vattenfall. Vid åns vattenfall fanns kvarn och såg samt en benstamp. Farfar som var en av bygdens förläggare köpte gården för att kunna anlägga ett spinneri där vattenkraften fanns. Så blev det inte, för han avled ganska ung. Farmor drev gården vidare till dess att Svens far var giftsvuxen och tog över.

Skogen

Redan tidigt utgjorde skogen det största intresset för

I huvet på en bonde kan det finnas mycket tänkvärt

Sven. Han har varit ordförande och ombud i olika skogsägarföreningar från skogsbruksområdet till Södra skogsägarna. Han är så unik att han själv talat om för valberedningar när han haft intresse för att bli invald så att han har fått möjlighet att kunna påverka utvecklingen.

Unga pajka som vuxna

Strömma lantbruksskola och Sankt Sigfrids folkhögskola utanför Växjö är platser där lärdomar inhämtats. Sedan fanns det några karlar i socknen som behandlade ”unga pajka” som vuxna karlar och med god support blev det så att Sven redan som ganska ung kom in för eningsrörelsen. Sven säger om sig själv att han är en produkt av svensk folkhögskoleverksamhet.

Sedan 1956 har det planterats 500 000 skogsplantor på gården som består av cirka 370 hektar skogsmark och 70 hektar åkermark. Av dessa plantor har Sven

själv satt 312 000. Jag kommer att tänka på ordspråket att den som planterat ett träd har inte levat förgäves, detta stämmer väl in här. Snart är cirkeln sluten för de första plantorna har vuxit och är snart mogna för slutavverkning.

Det hårdaste skogsarbetet överläts numera åt andra men arbetet med att vårda skogen fortsätter nästan dagligen med hjälp av röjsåg, röjningskniv, machetekniv och sekator. Det minsta verktyget har han i "lummen" å då kan en snygga te en gren allt här och där på björker å fûrer". De som varit och tittat säger att skogen är välskött. Gårdens olika byggnader som är i behov av värme, värms upp från en fliseldad panncentral. På gårdsplanen har vi sett ett antal veasäcka som är dottersönernas verk så intresset för skogsbruk verkar gå i arv.

Jordbruket

Vid tiden fram till dess att mul- och klövsjukan bröt ut 1950, fanns det mjölkkor som då måste skjutas. Därefter var jordbruket kreaturslöst i 6-7 år och sedan har där funnits köttdjur till dess Svens måg under en period födde upp mjölkkor. Han köpte kalvar och sålde kalvfärdiga kor. En period fanns det sedan mjölkkor och nu finns det cirka 350 djur så kallade dikor med ungdjur.

Litteraturen och språket

Vi kommer ständigt tillbaka till betydelsen av litteratur. Sven berättar lätt och gärna och nämner att redan som liten kallades han för pratmakare av en veterinär som besökte gården. Att hålla tal är en träning och Sven har vid 3 tillfällen fått prata om det som han inte "vulle" och då blev han tvingad att söka sin information. På

folkhögskolan skulle han prata om Halland och lyckades föra in talet mot Varbergs fästning som han var intresserad av. I samhällsläran skulle han prata som en ledare för ett kommunistiskt parti och på Strömma lantbruksskola var ämnet potatisodling.

När Sven var sex år fick pappan en bok om Isländska sagor i julklapp. Det gillades av sonen. Isländska språket har han tillägnat sig på olika sätt. En resa till Island med sjukhusbesök spädde ytterligare på intresset för språket, då Sven kunde förstå en del av ordinationen på den medicin som var utskrivet till Swen Arnell, Switjod. Det enda han inte begrep var upplysningen om att den kunde medföra det Sven kallar "rännesketa".

Även om Sven varit en pratkvare har han också varit en lyssnare. Han lärde och lyssnade mycket på en ladugårdskarl som han dagligen hängde i hasera. Av honom lärde han sig bland annat skära visselpipor och simma samt se under vattnet. Martin, som han hette, berättade om Karl XII och hans slag, om Älvsborgs lösen med mera och detta lyssnade den historieintresserade pojken gärna på. Andra namn som kommer fram är Rudolf, Alrik och Rickard som fick ta emot besök av Sven som även gärna lyssnade på deras berättelser.

När vi pratat några timmar och druckit kaffe, som dukats fram av hustrun Ingrid, så sätter vi oss i bilen och funderar över hur vi ska sammanfatta vårt samtal för att ge någon bild av denne mångsidige och djupt tänkande man och nu hoppas vi att vi i alla fall fått med en hel del.

*Text Birgit Carlsson och Ingrid Zackrisson
Foto Ingrid Zackrisson*

Visdomstankar ur boken, Nära jorden (1989) av Sven Arnell och avsnittet "I huvet på en bonde".

I vårt land, i vårt klimat, är fyra ting livsnödvändiga. Mat i magen, kläder på kroppen, skor på fötterna och tak över huvudet. Annars svälter eller fryser vi ihjäl. Det skulle således starkt förenklat, räcka med fyra yrken. Bonde, skräddare, skomakare och snickare.

Alla förstår att detta inte går nu, och det har förresten aldrig gått.

Människan har en odödlig själ som skall ha sin näring och nöje. Kroppens sjukdomar skall botas och hälsan vårdas. Vunna erfarenheter skall förmedlas och överföras till kommande släkten.

Varje yrkesman behöver en annan yrkesman, som förser honom med verktyg, redskap och råvara, eller som tar hand om hans alster, förädlar, transporterar och försäljer dem. Hade vi inte riksdag och regering, skatteväsen, polis och domstolar, skulle allt bli kaos, hand i hår och kniv på strupe, allas krig mot alla. Och om inte städerskor och sopåkare höll rent, skulle snart råttor, stank och farsoter driva folk ur husen, ut på gator och gården. Alla behövs för att livet skall bli ett mänskligt liv, och alla är vi beroende av varandra. Varför ska då arbetet värderas olika? Varför ska somligt värderas så mycket högre än det livsnödvändiga...

Det enda nya som tillförs vår jord är det som växer.

All tillväxt, även ekonomisk, är därför till sin yttersta natur biologisk och följaktligen är det bara från skogen, jorden och havet som nya tillgångar tillförs det ekonomiska kretsloppet...

Lidköpings Hembygdsförening en hembygdsförening i staden

Lidköpings Hembygdsförening bildades år 1991 och har cirka 200 medlemmar. Föreningen kallades tidigare Föreningen Hantverksgården, som tillkom år 1987 men ombildades år 1991 till Lidköpings Hembygdsförening.

Föreningen fick samma år som bildandet sin hembygdsgård i kvarteret Fiskaren, beläget innanför Lidköpings äldre stadsgräns åt öster. Gården, Fiskaren 3, även benämnd

Hantverksgården, med adress Hagagatan 2/ Kinnegatan 14 är den älderdomligaste och mest intakta gården i Gamla staden i Lidköping och bebyggdes på 1870- och 1880-talen. Här finns tre timrade bostadshus, en smedja i tegel samt stall och vedbod i trä. Det mindre och äldsta huset "Kinnegatshuset" används vid föreningens styrelsemöten och vid våra olika aktiviteter. Huset åt Hagagatan innehåller smedskontor och vävbod. Huset på andra sidan innergården, "Martins hus" används till

Älven. Än Lidan rinner genom centrum i Lidköping, men den sista biten ut till Väneren kallas än för älv. *Foro Leif Brunnegård*

Musikkvällarna inleds med att Göran Persson ringer in i vällingklockan vid gårdens ladugård.

konstutställningar. Den närliggande bebyggelsen vid Limtorget är tillsammans med enstaka hus och prästgården vid Wennerbergsgatan, den så kallade Wennerbergsgården vad som återstod av Gamla staden efter en förödande brand år 1849.

Ett tillskott till föreningen kom, när en mjölnarbostad vid Kvarngatan i Nya staden skulle ge plats för förändring i stadsbilden, flyttades till och ersatte

en rivningsfärdig byggnad på Limtorgets närmaste del på andra sidan Hagagatan från Hembygdsgården. Huset är nu uthyrt och här bedrivs kafé.

Limtorget är en radby på ömse sidor om gamla vägen från Skara. En mindre öppen plats, torget, är den plats, där de gamla vägarna från Lödöse, Skara, Kinnekulle strålade samman. På platsen finns en gammal brunn, nu försedd med en vattenpump av äldre typ. Här låg också tullstationen i ett hus, som finns bevarat, senare påbyggt en våning.

Bland föreningens aktiviteter märks sommarkvällsmusik vid hembygdsgården, i år åtta onsdagar med början efter midsommar och vid julmarknaden, som brukar sammanfalla med julsyftningen i Lidköping då också årets luciakandidater kommer för att visa upp sig inför röstningen. Vid sommarkvällsmusiken uppträder lokala musik- och sånggrupper med skiftande musikslag.

Under de åtta veckorna med musikunderhållning pågår konstutställningar i "Martins hus". Faktauppgifterna är hämtade ur böckerna Kvarteret Fiskaren och Tidernas Lidköping utgivna av Lidköpings Hantverks- och Sjöfartsmuseum.

*Olof Höglund
Lidköping*

Drygt 12 000 deltog när stiftet jubilerade

Ansgar kan vi glömma. Visst besökte han Birka två gånger redan på 800-talet och missionerade, men utan bestående framgång. Kristendomens vagga i Sverige verkar ha stått i Skara när Thurgot 1014 vigs till Skarabiskop på begäran av Olof Skötkonung. Sverige får sitt första stift, även om de första biskoparna verkar ha varit föga plikttrogna utan i flera fall stannat kvar på den civiliserade kontinenten.

Sista helgen i augusti firade Skara stift 1000 år med kronprinsessan Victoria, en rad biskopar med ärkebiskopen i spetsen och ett myller av föredrag, gudstjänster, diskussioner, konserter, utställningar, teater och mycket annat. Hela stan fylldes av jubileumsyra och drygt 12 000 kyrkligt intresserade mötte upp för att ta del av programmen.

Start i Husaby?

Helt berättigat, Skara stift en föregångare säkert hundra år före andra stift i landet. Men hur det såg ut i starten är högst oklart. Krönikören Adam av Bremen, som var propagandaskrivare för Hamburg Bremens ärkebiskopsstift, erkänner att biskoparna efter Thurgot var dåliga på att komma hit, och det verkar som om Skara fick en domkyrka först efter ett halvsekel.

Man tror att Husaby fram till dess var stiftets centrum, och kanske var det biskopar från brittiska öarna som ledde verksamheten tills Skara etablerade sig på allvar. Enligt sägnerna skall Olof Skötkonung ha döpts 1008 i Sankta Brigidas källa, som ligger nära biskopsruinen i Husaby, av Sigfrid från York i England, och även hos Adam framgår det att missionen från England hade stor betydelse i inledningen. Tyvärr fanns det ingen i våra bygder som skildrade missionsarbetet så vi får aldrig veta vilka dessa missionärer var och varifrån de kom.

Stenarna berättar?

Kring just Kinnekulle finns annars en utbredd tro på att starten skedde med kristendom från Bysans, bland annat de vackra liljestenarna skulle ha hämtat sina motiv från den ortodoxa tron där. Men om det säger källorna inget.

Hur som helst vet vi idag genom utgrävningar att kristendomen nått Västergötland senast under 800-talet, så den borde varit väl etablerad när stiftet bildades. Mycket tyder på att det till en början handlade om ett missionsstift, och bland annat östgötarna inlemmades för en tid i Skarastiftet även om det säkert fanns många

Stiftsstart? Kanske var det här i Husaby som Sveriges första stift började blomstra.

kristna även där vid den tiden. Men Adam berättar också om att asatron var stark ännu under andra halvan av 100-talet. Nära domkyrkan skall det funnits en mycket populär staty av fruktbarhetsguden Frej som konkurrerade ända till en slagfärdig biskop från Skåne kom hit och slog den i bitar.

Kanske var det i själva verket kyrkan i Husaby som var Sveriges första stifts kyrka, fast då fanns förstås inte det monumentala tornet. Men sedan kom Skara och den ståtliga gotiska katedralen där är en symbol för stiftet som ledde Sverige mot kristendomen.

Jubileumsbok

Så det var helt i sin ordning att Skara invaderades under jubileumsdagarna med ett oerhört omfattande program. Så den enda kritik jag hört är en dam som suckade över att hon velat vara på tre – fyra ställen i stan samtidigt för att hinna med allt intressant.

För den som missade jubileet finns en chans att reparera skadan med en vacker jubileumsbok, Skara stift 1000 år, utgiven av Skara stiftshistoriska sällskap. Den som vill utnyttja vackra höstdagar kan njuta av ett mycket fint litet häfte, Tusen år i kyrkans spår, där man får massor av information, men också utflyktstips.

Hans Menzing

Slakten följa slaktens gång

Kyrkogårdsvandring på Fristads kyrkogård.

Socknarna är jämte häraderna våra äldsta administrativa områden. Socknen kom till när kyrkan byggdes och bär på nära tusenåriga traditioner. Vid kyrkan fanns kyrkogården, som alltså är en bärare av bygdens historia genom tiderna. På många platser anordnas kyrkogårdsvandringar för att levandegöra historien, och i Fristad har vi försökt att göra det med dramatisering. Så har man också gjort i Borås.

Uppskattat

Fristads Hembygdsförening och Svenska Kyrkan anordnade på kvällen måndagen den 18 augusti en sådan vandring med god tillslutning. På grund av osäkert väder valde vi att ha arrangemanget inne i kyrkan med en kortare vandring efteråt ute på kyrkogården. Det visade sig vara ett gott val, för det kom cirka 160 personer.

På kyrkogården i Fristad finns flera gravhällar över slakten Gylta på Påtorp. Tanken var att visa Fristad genom tiderna, och därför började vi med abbedissan Katarina Gylta vid Vadstena kloster som samtalade om aktuella ting med sin brorsdotter Ingegärd Gylta på Påtorp, gift med Åke Soop. Därefter kom prosten Arvid Hornius som motvilligt skulle flytta in till Borås, när Fristad slogs ihop med den nybildade staden Borås i början av 1600-talet. Vår kyrkoherde hade fått en riktig prästkrage efter modell av den som prosten Hornius hade på gravhällens avbildning.

Så gick vi vidare med den förste näringsidkaren och värdshusvärden i stationssamhället, C P Pettersson med 19 barn, varav flera blev handlare i Fristad. Han samtalade med skolläraren Per Widell som också

var en mångsysslare, och Widellska fonden delar fortfarande ut avsevärda summor till studerande. Fanjunkare Roos berättade om regementet. Andra personer var lärarinnan Ada Aronsson, Mathilda på Ekalyckan och Lovi Nilsson. Gruppen bestod av sex personer, så flera av oss fick spela två roller.

Gästspel på 1000-årsfesten

Det fanns sammanbindande kommentarer mellan scenerna, så att historien hängde samman. Vid Skara Stifts 1000-årsjubileum gjorde vi också ett framträdande.

Ny vandring nästa år

Vi som agerade fick en god gemenskap och har redan börjat planera för nästa år. Den goda

Lyssnar. Ingegärd Gylta (Agneta Stappe) lyssnar på Ada Aronsson (AnnBritt Boman) berättelse.

uppslutningen tyder på att det finns stort intresse för bygdens historia, och det gäller att ta vara på det.

Text Ann-Britt Boman

Foto Annika Lilja

Alingsås Museum återinvigt

Alströmerska magasinet är åter Alingsås museum.

För fyra år sedan stängdes Alingsås museum av kommunen. Sedan dess har föreningen Museets Vänner med Ulla Nordgren i spetsen lagt ner mycket arbete för att få museet att öppna igen. Efter flera års slit har de nu nått sitt mål. I mitten av september återinvigdes Alingsås museum.

I samband med öppnandet fanns Ulla Nordgren på plats och överlämnade 50 000 kronor i ekonomiskt bistånd från föreningen Museets Vänner till museet.

Har uppnått sitt mål

Föreningen överlämnade även 500 vykort, samt en CD-box innehållande skivor där ett 20-tal av Per-Henrik Rosenströms texter, med berättelser om Alingsås, finns inlästa.

För Museets Vänner fortsatte dagen med att medlemmarna firade med fest på Nohaga slott.

– Vårt mål är uppnått. Vi arbetar vidare till årsmötet, sedan får vi se vad årsmötet bestämmer, säger Ulla Nordgren om föreningens framtid.

Hedersgäster på plats

Ett 80-tal personer deltog i festligheterna. En av hedersgästerna var Karl Grandin från Kungliga Vetenskapsakademien, samma akademi som Alingsås-sonen Jonas Alströmer var med och grundade på 1700-talets

första hälft. Grandin var mycket glad över att finnas på plats i Alingsås den här dagen. Det är första gången jag får vara med när ett museum öppnar, berättade han.

Hedersgäster vid festligheterna var även Per-Henrik Rosenström, kulturpersonlighet i Alingsås, Bengt och Ninnie Michelsen, bygdens tidningskung samt Tommy Grapenholm. Festligheterna i Nohaga inleddes med att Ingemar Sandqvist spelade på näverlur, Alexandra Torstensson framförde ett stycke på flöjt under kvällen, och AM Alströmer läste Nohaga ett Västgötskt Haga. Marianne Hjerpe berättade också under kvällen om de tapeter som pryder Nohaga slott.

Fick minnesmedalj

Under kvällen överlämnade föreningen sina framtagna CD-boxar till Per-Henrik Rosenström och till Karl Grandin, den senare fick även ett inramat fotomontage av Jonas Alströmers aktie nummer 238.

I sitt tacktal till föreningen överlämnade Karl Grandin Vetenskapsakademiens minnesmedalj till Ulla Nordgren, vilken även förärades med Museets Vänners kulturpris för 2014.

*Text Leif Brunnegård
Foto Sven-Åke Mökander*

Hänt på bögda...

Strålande sol på soldattorpet

Långväga besök. Lisbeth Norell från Örebro, Ingela Medegård från Torslanda, Mona Alkehede från Torslanda samt Göran Norell, Örebro.

En tradition under sommaren är att Kinnekulle Hembygdsförening öppnar det gamla soldattorpet i byn, detta skedde även söndagen den 20 juli 2014. Solens strålar värmden men det hindrade inte ett 100-tal besökare att komma till det unika torpet med anor från senare delen av 1700-talet. Torpet är det enda av fem soldattorp som finns kvar av de fem torp som fanns i Västerplana socken.

Till Kinnekulle hade systerarna Mona, Ingela och Lisbeth stört sin kosa denna söndagseftermiddag. Mona Alkehede och Ingela Medegård från Torslanda samt Lisbeth och maken Göran Norell från Örebro möttes i Medelplana och stannade till vid soldattorpet.

Systrarnas far Karl Herman Svensson flyttade 1918 som 20 åring till Göteborg från Hällekis och han fick arbete på morbroderns skyltfabrik. Karl-Herman träffade sin kommande fru och tillsammans fick de fyra barn. Till Hällekis åkte familjen tåg från Göteborg på Västgötabanan. Resan tog många timmar, färdkosten var slut redan i Partille. I Hällekis fanns farmor Emma och farfar Ludvig Svensson som då bodde på Bygget i Hällekis. Varje sommarlov tillbringades på Kinnekulle, sommarminnen från denna tid finns kvar hos systerarna och Kinnekulle har blivit ett smultornställe att återvända till några gånger om året.

Systrarna berättar också om sina släktingar som hade Råbäcks Slakteri, Slaktar'n i Römossen och de

delikatesser som gjordes där, smaken av den välkända grynkorven finns kvar i smaklökarna. Farfar Ludvig Svensson hade även torpet Ängen i Medelplana, det gulmålade torpet finns ännu kvar.

Systrarnas minnesbilder binds ihop och kompletteras varandra. Till hösten när hembygdsföreningen har sin årliga fototräff i Medelplana kommer de att mötas igen på Kinnekulle.

Kring kaffeborden samlades de flesta besökarna, nya och gamla bekanta fick en pratstund i solen. Några timmars samvaro som öppnar sinnet för reflektion och tankar om hur det var att för ca 80 år sedan bo i detta gamla torp.

*Text: Lena Brodin
Foto: Freddie Wendin
Kinnekulle*

Hembygdsgårdens dag

Nostalgi. Klädprakt från förra seklet.

Ulla Andersson hälsade välkommen på Hembygdsgårdarnas Dag som firades med utställning av 1900-tals kläder. Där fanns klänningar, kappor, jackor, barnkläder med mera, från början till slutet av seklet. Drygt ett 30-tal personer kom för att se utställningen.

Ljungsarps Hembygdsförening serverade kaffe med hembakat dopp, som medlemmarna skänkt.

*Laila Andersson
Ljungsarp*

En utställning växer fram

I Ladugården. Ett besök i ladugården väcker minnen.

Det var en gång ett ganska stort antal föremål, som stod huller om buller i en källare på Brandstorps hembygdsgrård. Där var de inte till vare sig glädje eller nytta för någon. Alla dessa ting hade anknytning till liv och arbete på landsbygden under tiden cirka 1850-1950.

Någon fick en idé; Vi bygger en utställning med fyra årstidsmiljöer där vi kan använda allt fint och intressant föreningen fått som gåva. Idén bollades med flera i föreningen, slog rot och började växa.

Så vidtog fyra års planerande, diskuterande, nya idéer och praktiskt arbete. Ett 20-tal medlemmar och andra intresserade har varit engagerade i arbetet. Det har gällt att snickra, måla, installera belysning och ställa i ordning alla föremål från minsta kaffekopp i köket till stora maskiner. Ett omfattande arbete har lagts ner på att leta fram foton som illustrerar de olika sysslorna. Till vår stora glädje fanns ett flertal foton där just den maskin eller det redskap som finns i utställningen används i sitt rätta sammanhang. Ytterligare ett arbete som tagit mycket tid i anspråk är alla förklarande och informativa texter som finns i de olika miljöerna.

För att göra miljöerna mera levande och roliga att besöka har fem dockor i naturlig storlek tillverkats. Det är två kvinnor, två män och en flicka. Som extra bonus tillverkades också en gris. En häst, ett par hönor och en tupp har köpts in.

Ungefär hälften av kostnaderna för att skapa utställningen har bekostats med medel från Leader Östra Skaraborg. Dessa pengar var ett mycket välkommet tillskott, för det är inte gratis att bygga en så omfattande utställning!

Vid första styrelsemötet 2014 togs beslut att utställningen skulle vara klar för invigning när årets sommar-

servering öppnade den 28 juni. Nu blev det ganska hård press på byggandet, men allt gick vägen. På utsatt dag och tid invigdes "Livet på landsbygden året runt" av ordföranden i Västergötlands hembygdsförbund, Jan-Olof Berglund.

När detta skrivs har sommarserveringen, som är öppen alla veckans dagar, just avslutats. Livet på landsbygden året runt har haft samma öppettider. Många besökare har besökt utställningen och alla har uttalat sig positivt om den.

Det är roligt att kunna visa upp alla föremål som skänkts under en lång följd av år. Styrelsen för Brandstorps hembygdsförening känner stor tacksamhet till alla de som gjort utställningen möjlig genom sina gåvor och sina arbetsinsatser.

*Katarina Carlsson
Brandstorp*

Kerstin Davidsson fick diplom

Kerstin, en tacksam diplomat.

Kerstin Davidsson tackar för diplomaten från Västergötlands Hembygdsförbund som hon fick motta då Sätila hembygdsförening firade Valborgsmässoafton vid Hernströmsgården, som är föreningens fina hembygdsgrård.

Kerstin har varit aktiv inom olika områden. Ett av

Kerstins områden är textil och ett annat är just istånd-sättningen och verksamheten vid hembygdsgården. Dagen till ära var diplommottagaren iklädd egentillverkad bygdedräkt i stället för arbetskläder, som ibland varit lämpade för bakning i hembygdsgårdens stenugn tillsammans med bygdens ungdomar. Diplomet överlämnades av Birgit Carlsson från förbundsstyrelsen.

*Text Birgit Carlsson
Foto Owe Schewenius
Sättila*

60-årsjubileum i Karleby

Hedrade. Karl-Erik Andersson här flankerad av Ingemar Andersson och Jan-Olof Berglund.

I samband med grillfesten, som Karleby Hembygds- och Fornminnesförening brukar anordna i augusti varje år vid föreningens lantbruksmuseum, passade vi i år på att fira att det var 60 år sedan föreningen bildades. Jubileet hölls lördagen den 23 augusti och började traditionsenligt med en tipspromenad, som kunde genomföras mellan regnskurarna i det något nyckfulla vädret.

För att hedra vår förre ordförande och hedersledamot i styrelsen Karl-Erik Andersson, hade föreningen ansökt om att han vid jubileet skulle tilldelas Sveriges Hembygdsförbunds hedersnål med lagerkrans. I motiveringen anges speciellt att Karl-Erik Andersson varit ordförande i nästan 30 år, att han 1984 började ge ut årsskrifter som nu blivit 31 stycken, att han skapat lantbruksmuseet samt att han i övrigt har haft ett brinnande intresse för byns unika historia och natur och ofta ställt upp som guide i byn. Västergötlands Hembygdsförbunds ordförande Jan-Olof Berglund var på plats och överlämnade nålen med tillhörande diplom till Karl-Erik Andersson.

Med anledning av jubileet överlämnade Jan-Olof

Berglund även Sveriges Hembygdsförbunds diplom till föreningen för föredömlig och värdefull insats inom Hembygdsrörelsen, vilket togs emot av föreningens ordförande Ingemar Andersson.

Undertecknad hade bläddrat i protokolls-boken och redogjorde under kvällen kortfattat för hur det gick till när föreningen bildades. Det var vid en hembygdsafton i byns skola den 26 augusti 1954 som man beslöt att bilda en hembygdsförening. Man tillsatte en interimsstyrelse som uppdrogs att försöka rädda den sista kvarvarande backstugan i byn för eftervärlden, en stuga som föreningen fortfarande vårdar. Taket lades för två år sedan om med vass och torv med bidrag från programmet "Hus med historia". Efter kaffe och tårta avslutades jubileet med uppskattad underhållning i form av sång och musik på fiol och gitarr av Sören Frid från Tidaholm.

*Arne Karlsson
Karleby*

Boksläpp på Hembygds- gården Stjärnebo

Vår- och sommaraktiviteterna i Ambjörnarp's Hembygdsförening är avslutade. En varm sommar som avslutades med kyligare och regnigare väder. I maj månad genomfördes den sedvanliga torpvandringen och nya skyltar uppsattes. Veckan före midsommar hade vi vår traditionella Tårtbuffè, med 21 olika sorters tårter och det drog fullt hus över 100 personer. Vi hade underhållning av bygdens son Kent Axelsson med dottern Katrin Jonsson med sin man Magnus. Första helgen i juli var det boksläpp på Lars Josefssons bok om Stjärnebo by. Byn som försvann. Boken handlar om gårdarna och dess invånare. Han hade även vandring runt gårdarna. I gamla godsmagasinet visades bilder från 20-30 talet framtagna från glasplåtar. Vi avslutade sommaren med Pajbuffè, över 60 personer trängdes i stugan och regnet strilade ute. För underhållningen svarade Stig Svensson och hans barnbarn Alva Uddèn. Dessutom har det varit besök av pensionärerna från Dalhem i Dalsjöfors och SPF i Tranemo.

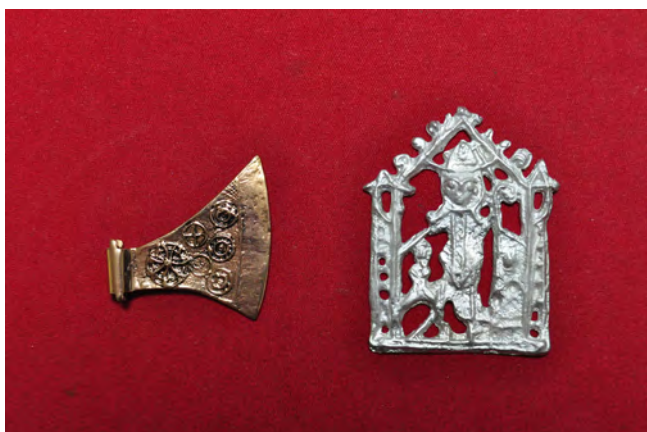
*Lennart Flink
Ambjörarp*

PS. Boken kan köpas genom Ambjörnarp's Hembygdsförening. E-post. lennartflink@live.se

Berätta något intressant

från Din bygd i västgötabygden. Vi är cirka 2 400 som läser Din berättelse.

Medeltidsvägen ett nytt utflyktsmål

Märket till vänster är en S:t Olofsyx. Märket till höger är biskop Brynolf Algotsson.

Den medeltida handelsvägen Skara-Lödöse har blivit uppmärkt som vandrings/pilgrimsled. Sedan en tid finns den ganska väl beskriven på www.lodose.eu. Nu är den på väg att bli ett utflyktsmål också. Minst tre busslaster har i sommar gjort resan mellan de båda västgötska medeltida metropolerna. Nu senast med 40 medlemmar i Nossebro hembygdsförening den 3 september.

Efter start i Nossebro kl. 9.00 bjöds det på förmiddagskaffe i Skara domkyrka. Rune Karlsson guidade sedan på pittoreska, naturligt slingrande Skaraborgsvägar, som man sällan åker på, och avlöstes, först av Solveig Svantesson och från Nossebro av Bo Björklund.

I Gräfsnäs slottspark var det dukat för lunch och sedan följde sträckan genom Västsveriges sista vildmark, Risveden, fram till Lödöse vid Göta älv. Det är cirka 15 mil mellan Lödöse och Skara.

Med hjälp av utdelade översiktsfoton där några av Lödöses viktigaste begivenheter på 1300-talet var inlagda, kunde var och en, sittande i bussen, göra en stadsrundtur och lätt känna sig hemmastadd i den medeltida staden.

Sedan var det dags för studium av några exklusiva pilgrimsfynd på Lödöse museum, en eftermiddagsfika och sedan transportsträcka hem till Nossebro.

Gunnar Falkås (från Nossebro!) har skrivit ett antal noveller, samlade i boken Resan till Gammelös. Ur den fick vi på återresan lyssna till den dråpliga berättelsen om bonden Jon och hans äventyrliga resa efter den snabbfotade hästen Grålla till Gamla Lödöse.

Helt enligt tidtabell svängde bussen in på Nossebro station kl. 17.45. En händelserik dag! Vill ni göra samma resa? Tala med Kerstin Abelsson i Nossebro för tips!

Bo Björklund

Ljustakar och skolböcker på utställning

Ljustakar och skolböcker. Ing-Marie Larsson hade mycket att berätta.

Ett starkt lysande elektriskt ljus eller en modern flitens lampa, om man så vill, behövs vid läsning av såväl skolböcker som en spännande deckare. Så var det inte förr, då den läskunnige inte sällan fick läsa sin bok eller bibel i ljuset av ett stearinljus.

I samband med den traditionella sommarfesten en julisöndag vid Montörsgården inbjöd Sventorp-Forsby hembygdsförening till årets utställning, anordnad av textilkommittén. I år var temat ljustakar och skolböcker.

Ing-Marie Larsson berättar att hon till utställningen lånat ut ett häfte från 1835 – Berättelser ur svenska historien av Anders Fryxell, som var en svensk historiker, skolman och kyrkoman. Hans historieberättelser gavs ut i 46 band mellan åren 1823 och 1879.

I Montörsgårdens magasin kunde skolböcker, äldre skolplanscher samt ljustakar i alla dess former beses. På bilden ses bland annat en stor ljustake, som uppges ha stått i Varbergs kyrka.

*Monika Moberg
Skövde*

Visdomsord

Den som ger av det som är gevet
får sjudubbelt igen.

Hilma i Ljur

August i Grinnsjö Bergstorpare

På familjefotot syns August, systemen Ida och drängen Knöken (tror han hette Sjöberg). Mannen längst till höger har jag tyvärr inget namn på.

August Andreasson föddes 1853 på torpet Grinnsjö på kronoparken Hunneberg. Det var samma år som den nya manbyggnaden uppfördes. Det var ännu i den stora skogsbristens tid, varför man använde timret i det gamla huset. Familjen fick därför under tiden härbärgera sig i den sommartomma ladugården. Där föddes August i en spilta, berättas det. Någon annan likhet med den stora föregångaren har jag dock inte påträffat.

Fattighjon

August var Andreas och Anna-Kajsas förstfödde. Syster Matilda föddes tre år senare och lillasyster Ida kom sladdande 1872. Om bardomen och skolgången har berättarna intet att förtälja. Den var väl lik alla andras med småskola i Gränsens skola nedanför berget, en halvmil bort, och sen tre kilometer till storskolan i Tunhem. Han fick tidigt hjälpa mor Anna-Kajsa hemmavid när Andreas gjorde sina dagsverken i skogen..

Var August fått sin satta kroppsbyggnad, sitt illröda hår och skägg, sitt explosiva humör och skrävande sätt ifrån, var en ständig undran på bygden. Farfar hade kommit som fattighjon till en backstuga vid torpet. Kanske var han av resandefolket. Duktig hade han varit i alla fall, eftersom han fick överta torpet när det blev ledigt. August hade nog ärvt farfaderns framåtanda, men hade därtill ett lättsinne som gjorde honom till medelpunkt i glada sällskap och en känd historieberättare.

Torpets ett och ett halvt tunnland öppen jord på fjorton skiften, med nio tunnland äng och skogs-bete för ett par kor, någon kalv och en häst, ställde inte stora krav på Augusts medverkan annat än vid slåttern efter vinterfoder på mader och myrar. Han fick därför rika möjligheter att utveckla andra färdigheter. Efter storskolan blev han hjälpare på husbyggen nere i Tunhem och hemma började han snickra hyl-lor och skåp åt mor Anna-Kajsa. Det blev snart både skänkar, bord och stolar, som slättborna beställde. Han byggde en kombinerad snickarbod och smedja nere vid brunnen och blev snart lika anlitad som smed. När han

så fick snickra ny köksinredning i jägmästarbostaden till jägmästarfruns stora belåtenhet, blev han något av byggmästare på reviret.

Ingen friarstråt

August fick vänta länge på att ta över torpet. Andreas blev långlivad, vilket August nog var tacksam för. Matilda hade gift sig och flyttat hemifrån, Ida var ute i pigjtjänst. August stannade hemmavid. Om hans förhållande till det täcka könet tiger skrönorna still. Kanske fick han inte tid att gå på friarstråt. Kanske var det bara bekvämligheten för en mångsysslare av hans format, att slippa tänka på maten för dagen och barnskrik. Han nöjde sig med utdragssoffan i köket som det enda privata, nästan upp i pensionsåldern.

När August till slut övertog torpet var han femtio-åtta år. I samband med faderns bortgång blev Anna-Kajsa sjuklig, varför han kallade hem systemen Ida för att ta hand om modern. Han bygger dem en egen stuga på tunet och etablerar sig själv i manbyggnaden med sovrum i kammaren och snickarbod i storstugan. När Anna-Kajsa dör stannar Ida kvar och hushållar för brodern.

Finsnickare

Bergsjorden försörjde inte sin brukare. Varken torpet eller skogsarbetet gav full bärgning. Grinnsjös splitt-rade små tegar, måste mest ha känts som en börda. Un-

der vintermånaderna, en årstid då inget annat fanns att göra, kunde dagsverksskyldigheten närmast betraktas som en förmån. Vår månaden för skogsvårdsarbeten kunde sammanfalla med vår bruket, men detta var inte mer omfattande än att det kunde klaras av på kvällstid. Arbeten på slätten var ett viktigt tillskott.

Skogstorparna var på sin tid ryggraden i skogsbrukets arbetskraft. Utöver jordbruk och skogsarbete representerade de de flesta yrken. Torparen var tvungen att vara sin egen konstruktör utan tillgång på ritningar. August var, som byggnadssnickare, finsnickare och smed, en av de sista i ett nu utdött släkte. Torpet blev mer och mer en bisyssla som han överlät på Ida. Byggmästare Andreasson hade fullt upp med att ersätta bergstorpens gamla ryggåsstugor med 'riktiga' hus på stengrund med två rum och kök med järnspis och kakelugnar. Han byggde skyttepaviljongen vid Iggesjön och moderniserade husbeståndet i Floget.

Berättaren är viktig

Med materiell fattigdom följer ofta den dokumentariska. Under femtusen år har bergstorparen format naturen, arbetat för, och stridigt mot myndigheten, men han hade försvunnit spårlöst ur historien om inte berättarna funnits, och om inte Hembygdsföreningen spelat in några av dessa berättelser. Om torparkvinnan är tystnaden som vanligt total.

August tillhörde de mångkunniga tekniker som hade modet att ge sig på nya projekt. En sågverksägare i Tunhem var intresserad av att tillverka takspån. Han föreslog August att de skulle bygga en spånhyvel vid Grinnsjön. August nappade. Han timrade underredet till hyveln och smidde verktygen i smedjan. Han löste även driften. I det öppna landskapet vid sjön var det blåsigt nog för den väderkvarn han byggde som kraftkälla för hyveln.

Hjalmar Larssons berättelse om händelsen är värd att återberätta:

Linder sa till han, Tror du inte de skulle gå bra te sätta opp e spånhyvel här ömma Grinnsjö och flötta virke i lann te spånhyveln.

De kan vi la sätta öpp e, sa August, de e la inge kônst. Å di satte öpp e – stor som e väderkvarn – å de ble spånhövling så alldeles förskräcklit.

Skröt en del

August hade en ålkista i Bergsjöns utlopp där han fick många goda fångster. Men han hade inte varit August om han inte passade på att skryta vitt och brett över sina jätteålar. Det blev ännu en skröna på bygden om August i Grinnsjö. Så här berättar Hjalmar Larsson.

På hösten, när ålen börja gå till, skulle August gå ut å se om den inte kom snart, så han satte e säck över håle han hade te fiska i, å där kom dansande e ål eller två, så då tänkte han - då ska jag nog försöka å ta lite flera,

så han gick in etter e madrassevar å satte för håle, å de feck vara över natta. Sen på möran, när han skulle gå å titta om där va nån ål, så såg han e storer e som sto å vicka me stjärten utanför madrassere. Å när han to upp de så va de så fullt i ål, så den som sto utanför å vicka, kom inte in.

Ibland blev det lite för mycket skryt. varför slättbönderna gjorde sig lustiga över August. Då hette det: August i Grinnsjö va e väldi jordbrukare. Han skröt om hur djupt han plöjde. Ja plöjer så djupt, sa han, att ja slit ut nagglara. Han va e väldi skött åsså. Han sköt många änner i e skött. Han sa de va tjuåtta änner och ändå va de me kula.

Ofta var hans egna skrönor riktade mot någon han inte gillade. Backstugesittaren, förre soldaten Rost i Storeklev var en. Det behövde inte vara något personligt. Kanske var det mer av den rangordning som rådde i gammal tid: Överheten på bonden, bonde på torparen och torparen på backstugesittaren. Så här kunde han berätta:

Rost hade e bössa, å skulle va som e skött, å han sköt på e talgoxe, å höll på i tretti år. Han sköt etter den talgoxen i alla år, å rätt som de va så va den ute på fönstre, å då sa han te Kristina, nu sa du sätta på grüta för nu sa han åt. Han ut me bössa å sikta på talgoxen å drämde av muskedundre, men se de va talgoxen vaner ve, han va så tamer så han kom flyandes å satte sej på bössepipa ögonblicklien.

Hotfullt

August var rädd om grödan. Inte ens myndighetspersoner fick ta sig friheter. En fjårdingsman på något tjänsteuppdrag tog en genväg över ägorna. Med blodsprängda ögon och rödskägget guppande kommer August och ryter åt myndigheten att packa sig av ängen. Den myndige nonchalerar ordern, varför August griper tag i sabelgehänget och skriker. Det kom en som du här i förra vicka, den sköt ja, å nu ligger han där bort i mösen å löktar.

Även en kraftkarl möter sitt öde. August är åttio år, han hade känt sig dålig ett tag, varför han åker in till provinsialläkaren i Vänersborg, Efter undersökning och provtagningar får han veta att han har äggvita i urinen. August plirar mot doktorn, än vet han att få sista ordet:

De e då stört omöjligt för vi har inte haft höns på Grinnsjö på över tjugo år.

Han hade ett år kvar att leva. Under ännu tjugo år var Ida Grinnsjöes sista torpare.

Eftermäle

Bilden av skrönans August blir närmast storslagen. Kanske dolde bergsbon fattigdom och slit bakom en mask av sturskhet. "Ja plöjer så djuft på Grinnsjö så ja slit ut naglara", eller när han fick anmärkning för egna

arbetstider på slättgården: Va bryr ja mej um patron, han har inte me mej å gøre, han kan få tjöte, ja går hem. – Då är det den sturige bergsbon som talar, den som aldrig tryckts ner av statarsamhället.

Jag vill tro, att de möbler han gjorde, de hus han byggde och den spånhyvel han konstruerade, som drevs med vindkraft, ger den bästa bilden av bergstor-

paren August. Tänk att ha fått möta honom i hans krafts dagar.

Göran Söderström

Fotnot. Göran Söderström skrev den här artikeln i augusti 2011. Han avled i februari 2012. Några månader tidigare sände han några artiklar till Västgötabygden.

Läsvärt i korthet

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad 2014:3. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor med bland annat glimtar från när nu tusenårsjubilerande Skara stift var som störst. Då ingick de svenska församlingarna i Amerika och England i stiftet och Jesper Svedberg var biskop över hela detta stora stift. Här skrivs även om biskop Gustaf Ljunggrens herdabrev.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi & historia i Västra Götaland. Nummer 4 2014. Redaktör: Christina Ström. Utgivare: Vättejuset, Skarstad. 52 sidor om bl a användningen av kvanne och fläder, Skaraborgsost och Lindholmens slott.

Föreningen för Västgötalitteratur. Meddelande nr 3 2014. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bl a om den framstående boksamlaren på Främmestad, Per Hierta, men också baronen i postluckan i Lidköping och mycket om nya västgötska skrifter.

Körsbärsblomman. Medlemstidning för Eggby, Istrum och Öglunda Hembygdsförening. Redaktör: Hjordis Lundberg. 28 sidor om bl a bortglömd pärla i Valle, första cykeln med frihjul och radskrivare i Öglunda.

Landet söder om Vänern. Del 1. Landet Vädermark. Beowulfs swiorice. Del 2. Författare: Bengt Råsled. Förlag: Atremi. Västgötsk historia i två band. Första boken är på 138 sidor och den andra omfattar 248. Båda med mängder av bilder.

Drottningkronan. Författare: Ingrid Kampås. Förlag: Historiska Media. 344 sidor om Den heliga Elin dotterdotter från Skövde som upplever dramatik i Gudhems kloster och på korståg i Finland men får sin belöning i Eriksberg nära Herrljunga. Boken är den femte i den historiska romanserien Slakten.

Skara stift 1000 år. Redaktör: Johnny Hagberg. Utgivare: Skara stiftshistoriska sällskap. 238 sidor med många illustrationer. 14 författare speglar stiftets tusen år i en vacker bok.

Hans Menzing

Kanske utrotata

Iblann kan en få höra um djurarter sum ä utrotningshotata. Orsakera kan skefta. Ôfta ä dä att vi ä värslösa mä miljön.

Härum dan hörde ja um en mask sum ja inte hört talas um på år å da. Dä va latmasken di språka um. När ja växte upp, hörde ja ofta, att en sulle passa säk för latmasken. Ja tror att han höll te på rögggen. Men dä kanske ä mä latmasken sum mä löpper å löss, han ä utrotater.

Men dä ä nog fler sum ä börte. Ja hûgar att di sa um fölck sum inte va så begevna på arbete att di va ena rektia lathunna. Undra um en lathunn platsar i kennelklubben?

Ja, dä ä mö en kan grunna på.

Håkansson

Visdomsord i radion

En gubbe på 25 år kan vara mycket äldre än en gubbe som fyllt 75.

*Lisa Syrén
Ring så spelar vi*

Förslag till önskelistan

Det börjar dra ihop sig till julafton och önskelistorna är kanske redan på gång. Här får Du ett par bra förslag.

Ett helt år med Västgötabygden är en trevlig julklapp som är till glädje hela 2015. Priset är 150 kronor och då kommer tidningen hem i brevlådan.

Västgötabygden i bokform. Vill Du alla sex numren av Västgötabygden 2014 inhäftade är det också ett trevligt alternativ. Priset för den inhäftade är 150 kronor plus porto.

Kontakta Eva Mann på vårt kansli. Du når henne säkrast på torsdagar på 0512 - 105 50 eller e-post vasterg.hembygdsf@telia.com.

Studiekommittén informerar

Studiekommittén består av:

Ingrid Zackrisson, Tostared 0320-62015
Lena Gustafsson, Vårgårda 0322-627181
Lena Johnsson, Istorp 0320-87128
Christer Wennerberg, Vuxenskolan 0708553033

Vi träffas fyra gånger per år för att planera vår verksamhet. Mail och telefonkontakter i gruppen mellan träffarna är ett måste för att det ska fungera.

Följande kurs är planerad:

Utställningen Någonstans i Sverige är på turné i Västra Götaland under vintern fram till sommaren 2015. Gå in på deras hemsida för att se när den är i din närhet.

Hemsidutbildning planeras, vår ordförande Jan-Olof Berglund håller i detta.

Föreningsutbildning planeras också under vintern. Presentation av detta gjordes på de fyra höstmöten som gick av stapeln i september.

Vi planerar under 2015 att göra en serie av föreläsningar och besök i ämnet kulturväxter. Mer om detta i nästa nummer.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 48. Manusstopp har redan passerats. Men Du är välkommen med bidrag till nummer 1-2015. Då är manusstoppet den 10 januari.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Årets sista styrelsemöte

för Västergötlands Hembygdsförbund
äger rum tisdagen 2 december i Vara.

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5,
513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda,
tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
54015 Väring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel
0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro,
tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,
tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel
0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Monika Moberg, Fältvägen 5 D, 541 77 Skövde.
tel 0500 - 42 52 50. 070-642 56 70,

e-post monika.moberg@blackhornet.se

Curt Magnusson, Aspholmsvägen 32, 441 35 Alingsås,
tel 0322-173 77, 070-965 00 86,

e-post curt.m@spray.se.

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Vice förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,
Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
e-post svenake.mokander@gmail.com

Förbundssekreterare: Monika Moberg

Förbundskassör: Lena Gustafsson, Fötene Östergården,
447 91 Vårgårda, tel 0322 - 62 71 81, 0705 - 32 64 24.
e-post lena@sodraharene.se

Kanslist: Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550. bost. 0511-37 03 30,
Bankgiro 378-5383. Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

När Du vill skicka in text och bilder till Västgötabygden använd e-post vbn.red@tele2.se

Före GPS:ens tid

Vägvisare i Eklanda.

Centralt belägen. Lika långt till tre städer.
Foto Gerd Persson Ljungqvist

Orienterinstavla. Tavlan finns i Ljurhalla på Riksväg 42

Att hitta rätt när man är ute och åker är ganska viktigt och kör man fel kan man bli rätt irriterad. Men hur var det förr i tiden. I utkanten av vår socken som heter Asklanda finns det lämningar av en ridväg som lär ha varit vägen mellan Skara och Borås. Undra om det fanns vägvisare då. Genom socknen går en annan viktig väg. Den gick mellan Göteborg och Jönköping och vidare till Stockholm. Utmed den vägen fanns det vägvisare och milstolpar som hjälpte dåtidens kuskar att hitta rätt.

Vägvisaren på översta bilden finns fortfarande kvar och står i vägskälet i Eklanda i Siene socken. Här kunde resenärerna från Jönköpingshållet välja om man ville åka till Göteborg eller Vänersborg.

Kung Karl X Gustaf avled i Göteborg i februari 1660. Hans likfärd gick den här vägen.

I arresten

Vägvisaren på bilden i mitten är lite unik. Den stod i vägskälet i Mörlanda i Hovs socken. Numera säger vi Annelund och platsen är alldeles intill företaget TA i Ljung. Skylten talar om att det är 37 km till Falköping, Ulricehamn och Borås. Boråsskylten har en extra pil som betyder att vägen är en huvudled. Ett par hundra meter från den här skylten var det ett fyrvägs kors och här fanns en vägvisare som hade fyra skyltar. Här var det 37 kilometer även till Alingsås och då kan man påstå att affären i Mörlanda låg centralt. Var den skylten tog vägen vet jag inte, men vägvisaren på bilden fanns i många år på Vägverket i Ljung, men när Vägverket flyttade försvann även skylten. I dag finns den i arresten i det gamla Tingshuset i Ljung, men den kommer nog upp igen, men var är inte klart. När den nya typen av vägs skyltar kom upp var det plötsligt inte lika långt till de olika städerna.

Orienteringstavlor och vägvisare

Numera finns det olika typer av informationsskyltar. Gemensamt för dem är vit text på blå botten. Orienteringstavlan finns utmed de lite större vägarna och berättar i god tid om ett viktigt vägskäl. Åker man på en Europaväg är bottenfärgen grön.

Framme i korsningen finns vägvisarna som berättar om ort och avstånd. Utmed de större vägarna finns också skyltar som berättar om vilken väg man åker på, E20 eller Rv 42.

GPS

Numera litar många på sin GPS och struntar i vägvisarna. Men mitt råd är: Kolla vägs skyltarna, de kan berätta en hel del.

Leif Brunnegård